

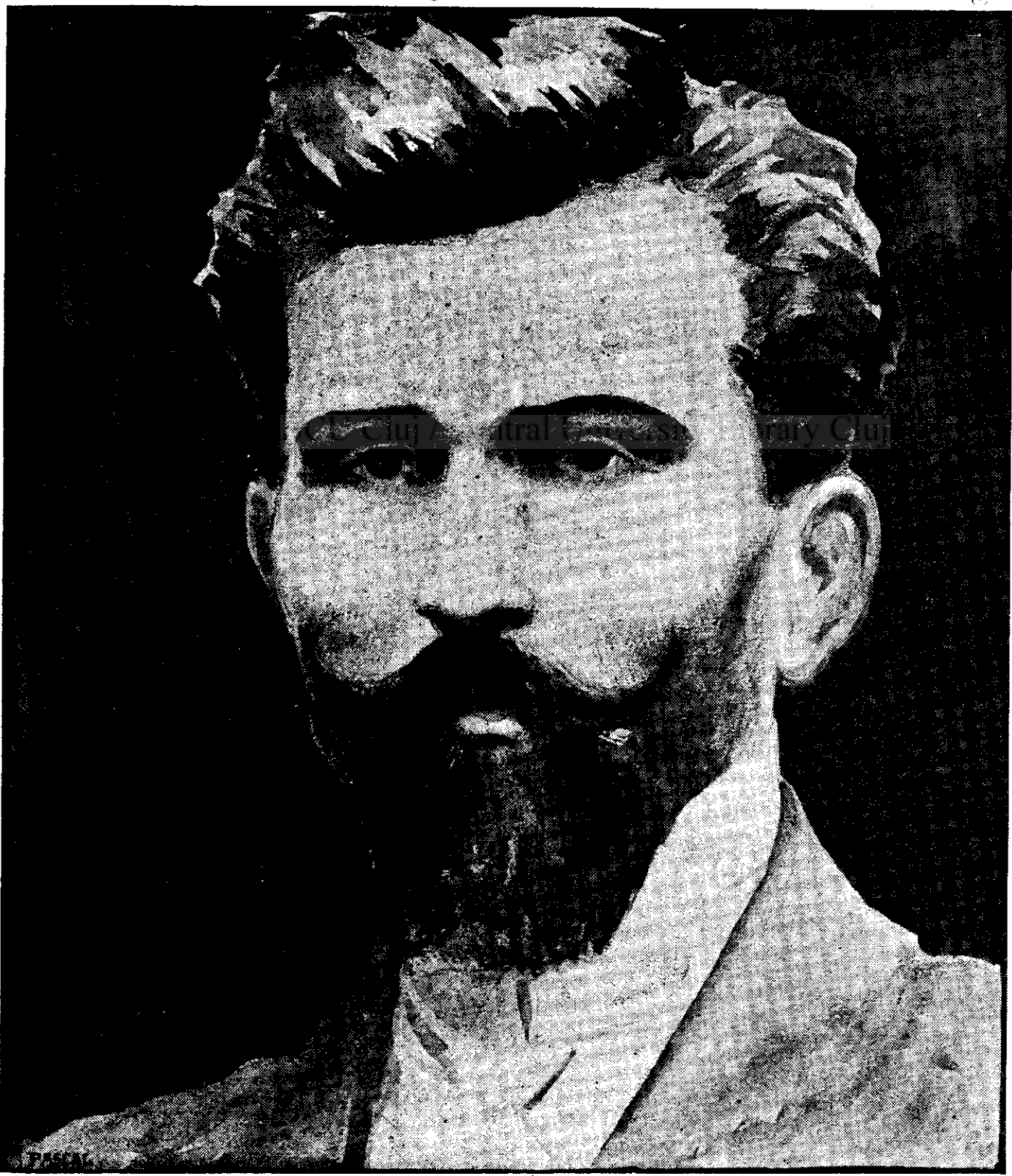
19684

Universul Interar

Anul XLVI Nr. 26

22 Iunie 1930

5 Lei

PICTORUL BALTAZAR

C t i t o r i i

PICTORUL BALTAZAR

de N. PORA

Il am înaintea ochilor și acum, așa cum l-am știut pe întâiul cântăreț în culori al mahalalei bucureștene și tot deodată adevăratul promergător al picturii noastre moderne.

Gălbuiicios și cam tras la față, puțin tit, Baltazar te atrăgea prin licărirea stranie a ochilor lui de făciune și printr'un fel aproape neverosimil de bizar, în care căuta să-și lămurească ideile, desfăcând în gesturi pripite gândurile ce-l canoneau, împânzindu-le în trâmbe luminoase.

Nu avea pic de astâmpăr, când prindea să-și depene ideile ce-l stăpâneau în materie de artă și cu o neliniște de inspirat proslăvitor al frumuseților artei noastre străvechi, nu mai putea fi oprit de nimic atunci.

În atelierul lui micuț, însă inundat de lumina blajină a unei ferestre largi, Baltazar, între odorele de artă veche românească pe care le adunase cu o râvnă de fin amator și pe care le iubea și păstra într'o lacră neagră, diluită cu un meșteșug uimitor de artistul primitiv, acolo, se simțea la largul lui și era gata să-și sacrifice până și ceasurile hărăzite de lumina prielnică spre a-și sfârși vreun tablou numai ca să-și lămurească, să-și dea pe față tot ce putea să-și dea, cu privire la anumite chestiuni de artă și de stilizare.

Era un cunoscător al stilului bizantin cum puțin am cunoscut. Și până în cele mai infime detalii. Nu numai în ce privește pictura în sine, ci și întreg tezaurul de elemente de ornamentică, isvorite atât din străvechea artă a întâilor basilice ale Orientului, cât și din aceea a arhitecturii monumentale din întâile veacuri ale erei creștine.

Erudiția lui în ale artei bizantine în genere, prinsese s'o și dea în vileag, în seria atât de interesantă și atât de viu urmărită de cei cărora li-era drag cititul — din paginile „*Vieții Românești*” dela Iași, în ale cărei coloane, sub un pseudonim, a publicat atâtea lucruri bune, ce s'ar cuveni să fie strânse într'un volum.

Lăsând deoparte unele din asperitățile vreunor păreri din acele articole, privitoare la cutare pictor sau sculptor cunoscut, însă cu toatele formulate cu o urbanitate nu tocmai obișnuită multora, aceste pagini de critică de artă ale lui Baltazar sunt încheiate cu acelaș sentiment al frumosului ce-i caracterizează și întreaga-i operă de pictor mare.

Un inspirat al paletii, în cel mai drept înțeles al cuvântului, a fost Abgar Baltazar. Și încă un nemai pomenit înbinător al nuanțelor contrastante, până la acel grad de intuiție instinctivă a tonului primitiv, ea și a celui complimentar necesar pentru cutare nuanță, încât la lucru și se părea că pensula lui rupea din valorile primitive tonalitatea nouă, la care ajungea luând din două, trei tonuri, nuanța voită, cu o iuteală uimitoare.

Bogăția coloritului din toate pânzele, atât de puține la număr, rămase pe urma lui Baltazar, lămuresc și tehnica grozavă picturală cu care se juca acest meșter iscusit care nici nu văzuse străinătatea.

N'apucase să vadă nici un muzeu. Le colindase, însă, caleidoscopic, pe toate, în lungi ceasuri de aplecare pe paginile monografiilor marilor artiști și ale marilor colecții de artă din atât de bogata bibliotecă a „Fundafiei Carol I”, unde ne vedeam mereu.

Însă în mai toate picturile lui, Baltazar a pus acea căldură în execuție, ce-ți deschide, în fiecare din aceste unice tezaururi picturale, adevărate perspective în inima naturii.

În toate aceste schițe simți preocuparea artistului pentru înperecherile bizare de tonuri. Un verde puternic, aproape albăstrui, alături de un galben roșiatic, ca acela al vișinei putrede, așternut pe un gard de scânduri, în perspectiva nesfârșită a unei ulicioare de chinovic se armonizează deplin.

De aci nota aceea originală, cu care i-au atras și cucrit pe toți, lucrările lui.

Baltazar avea un cult al tonurilor primare. Își dădea perfect seama de aceasta și în „*Despina Doanna*”, una din cele mai bune compoziții ale lui, ca și în strălucitul triptic „*Făt-Frumos*” — inspirat de baladele și poveștile populare, artistul descoperise aceeaș armonie a tonurilor vii, făuritoare de nuanțe fericite, naturale, alcătuită astfel adevărate splendori de artă decorativă, în evocări cromatice fără de seamă.

Dintre celelalte minuni de compoziție, rămase pe urma acestui începător de noui cărări în arta noastră, trebuie amintite și acele două mari pânze „*Moșoc*” și „*Lumânărică*”, ambele însuflete artistului de paginile lui Costache Negruzzi.

Pentru cel dintâi, Baltazar, cu impresionanta-i viziune plastică, prinsese clipa în care vicleanul Vornic Moșoc, se sbate

în brațele slujitorilor, gata să fie aruncat peste parmaclac, în mâinile mulțimii răz-bunătoare. Pe chipul bătrânului drogător învechit în rele, flutură întipărirea ulimei invocări adresate lui Vodă Lăpușneanu :

— Eu sunt boer mare, ei sunt niște proști !

Iar în zâmbetul crudului Domnitor citești verba-i nemurită de marele scriitor al vechinei :

„Proști, dar mulți !”

Și pumnii încheștați se pregătesc la poalele zidului, să lovească pe nuchiașul neputincios și năini desfăcute ca ghiarele unei monstruoase hidre cu sute de capete, își desfac ghiarele, gata să-l sfâșie...

Întreaga mișcare și tumultul acestei vișuni sanguinare ni le-a închegat cu admirabila-i intuiție picturală și cu neșmeșmuita-i fantezie Baltazar, sub puterea de vraci a marelui prozator moldovan.

Și în cealaltă compoziție amintită și păstrată pare-se cu o grijă demnă de suvoitul artistic de care a fost concepută — în „*Lumânărică*”, pictorul acesta mare și cu școala mică — în sensul absenței oricăror indeletniciri și facticități datorite Academiiilor sau marilor ateliere d'aiurea — rămas sub puterea aceluiaș geniu tutelar al literaturii noastre.

Ceeace te isbește, însă, în oricare din aceste compoziții ale pictorului care d'abia împlinise 29 ani, când a încremănit de veci, este ușurința, îndemânarea de mare meșter al paletii cu care își alina cadrul trebuincios fiecăreia din ele.

O altă notă caracteristică a acestui temperament de artist cu adevărat rar este dragostea fără margini purtată tuturor vestigiilor de artă veche românească. Atât de departe împingea artistul evlavia acestor fațade de nobilele semne ale sufletului românesc în artă, că, adeseori, nu mai ținea seamă de nimic, călcând în picioare și liniștea și sănătatea lui, bătând drumuri aproape neumblate și închizându-și în vreo schimnicie, spre a-și umple sufletul de niscai frumuseți de artă națională.

În acest fel, adâncind tot mai mult bogățile izvoare ale artei noastre naționale, ajunsese să-și clădească planul unei întregi activități în acest sens, pe temelii elementelor necunoscute încă și în multe parte descoperite de el, în necurmătele

peregrinări prin mănăstirile și satele noastre dela munte.

O întreagă serie de desene, adevărate bijuterii de artă străveche, adunase pe ne-numărate planșe, muncind cu o răbdare de Benedictin, copînd pe înecutul elementele caracteristice, necesare unei vaste lucrări asupra vechii noastre picturi bisericești.

Entuziasmul lui pentru aceste comori de artă expuse peirii sigure¹⁾, nu mai cunoștea margini și tot deodată nu-și mai putea pune frâu amărăciunii, văzând părăgînirea în care erau lăsate asemeni locașuri, demne de altă soartă în orice țară civilizată.

Mai ales că văzuse începutul unei lucrări de reparare a acoperișului unei mănăstiri cu olane rotunde, atât de ușor sparte de grindină prin asemeni părăgini.

Iar dreptatea acestui entuziast apărător al sfintelor noastre lăcașuri străbune, este perfect îndreptățită: acoperișul mănăstirii Hurezi era aproape în întregime zădit acum doi ani, și apa își împlinea în pace opera de nimicire a unor splendori de artă, pentru păstrarea cărora se cer, totuși sacrificii.

Sufletul lui de artist vedea salvarea acestor tezaure de artă, numai printr-o chibzuită organizare a unor echipe de artiști-arhitecți, pictori și sculptori — cari, în sufletești de dragostea de monumentele artei noastre străbune și cuprinși de aceeași pioasă aplecare de a respecta nota lor ancestrală în restaurări, să se poată începe o adevărată activitate de refacere și conservare a acestor indelebile semne ale sufletului românesc în artă.

Din nefericire admirabila lui viață închisată artei s'a încheiat prin moartea-i in-tempestivă.

Tochmai se pregătea să plece la Paris, pe urma succesului strălucit al primei și unicei lui expoziții, deschisă cu un an mai înainte la Ateneu.

Ducând o viață liniștită, renunțând la multe din farmecele ei, la care îl îndreptățeau, deopotrivă, tinerețea și dragostea de artă — Baltazar — n'a avut parte nici să-și vadă visul cu ochii — Parisul acela mirific pentru orice suflet de artist și spre care tindea de ani de zile.

Prea a muncit mult și nu a știut să fie mai cumpănit, cheltuindu-se prea repede și arzându-i din cale afară de vite lumina vieții.

Așa, însă, cum a trecut printre noi, Baltazar și-a însemnat treacătul în brazdele

luminoase — adevărate opere de artă rară ce împodobesc Muzeul Simu, ca și câteva colecții particulare de artă din țară și de dincolo de hotarele ei¹⁾.

N. PORA

adevarate

Bun prieten cu Gârleanu, al cărui admirator însuflețit era, Baltazar, i-a și ilustrat vreo două din întâile volume ale duiosului cântăreț al boerilor moldoveni de demult.

Astfel pentru „Bătrânii” îi făcuse o copertă, închipuind o figură cu părul și barba albă, ce semăna mai mult a monah.

Săcâit de vremeul, la Kübler, unde era locul de întâlnire al tuturor artiștilor:

— Da' de unde-l găsiți pe „boerul” ăsta? El i-o tăie prompt:

— Tocmai pregăteam un Sfânt Neculai și i l-am dat și fratelui Gârleanu!

Într-o seară, la Bufetul dela șosea, unde ne „zicea de inimă albastră” Grigoraș Dinicu, de-abia eșit din Conservator și încurajat de un articolaș apărut în „Viața literară”, eram câțiva prețuitori ai acelui arcuș minuat, printre cari: Panait Cerna, Harie Chendi, Gârleanu, sculptorul Spaethe, Baltazar, Corneliu Moldovanu și evocatorul acestor amintiri.

Ochii mari ai lui Gârleanu între ploapele lungi, nostalgic încremenite, exprimau întreg adâncul simțirii unei vechi romanțe cântate de vestitul violonist.

Și Baltazar, surprins de vecinul de masă tocmai când prindea pe un petec de hârtie chipul duiosului scriitor și finit de rău că n'ascultă pe Grigoraș, replică:

— E hei! dragă... tu să fii sănătos: eu sunt c'un ochi la Dinicu și c'o ureche la Gârleanu!

Și ține-te răs. S'a pierdut tot farmecul romanței.

Baltazar voise să spună tocmai contrariul.

NOTE BIOGRAFICE

Născut în București, la 26 Febr. 1880, Abgar Baltazar a învățat carte în urbea-i natală, la școala primară „Caimata” și la „Gimnaziul Cantemir-Vodă”, dând pe față, de mic copil, o deosebită aplicare pentru desen și, mai ales, pentru a împodobi cu flori, orice petec de hârtie și orice capăt de lema ce-i cădea în mână. Și, o ciudățenie: foarte cu drag desena și rotunjea din culoare, când i-au cumpărat o cutie cu vâpsel. „floarea soarelui”, această floare atât de decorativă și pe care, a armonizat-o mult mai târziu, în adevărate alcătuiți de artă decorativă prețioase

Dovada o dă și friza delicată, în basoreliev, cu care își împodobise modesta că-

1) „S-tul Gheorghe ucigând balaurul” ornează colecția marelui chirurg francez Dieulafoy.

suță, cu câteva luni înainte de a ne părăsi pentru totdeauna și în care predomină

Floarea soarelui
Șade în poarta Raiului
Și privește pe Christos
Ca un soare luminos.

infăptuind astfel o viziune mistică, un fel de realizare a unor năzuințe artistice, a căror obsesiune o purta în sânge.

Nici o mirare, deci, că, după vreo cinci clase de liceu se înscrie la „Belle-arte” — urmându-și și liceul în particular și netezindu-și astfel calea unei pregătiri temeinice, pentru adâncirea capod'operilor literaturii clasice, al căror fervent admirator a și fost.

La „Belle-arte” s'a distins printr-o manieră cu totul aparte, în tot ce privește felul de a vedea și interpreta natura, punându-se uneori, în conflict cu unii dintre colegi, derutați cu totul de modul lui original de a-și așterne, cele ce vedea, pe hârtie.

Mai târziu se și dusese vestea de impresionismul coloristic al celui ce era menit să ajungă una din cele mai distincte personalități ale școlii noastre picturale.

Așa că expoziția deschisă de el la Ateneu în 1907 a fost o adevărată revelație.

Regretatul V. G. Morțun, mare amator de artă și îmbrățișător al tinerelor talente, cumpărase din această expoziție câteva pânze de seamă, printre care și vreo două compoziții, — opere de deosebită valoare, pierdute pentru țara noastră, de oarece au fost duse la Moscova, împreună cu cele mai bune pânze de Grigorescu, Luchian și Andreescu.

Tot din această hotărîtoare exhibiție a tânărului inzeștrat cu darul divin, a achiziționat și Bogdan-Pitești două lucrări faimoase prin concepția și execuția lor originală: „Sft. Gheorghe ucigând balaurul” și „Isus plângând cetățile” — două luminoase opere demne de penelul unui Puvis de Chavanne al țării noastre.

Din nefericire și aceste splendori sunt ca și pierdute, în urma vânzării colecției celui ce voise să lase țării o secțiune de artă modernă într-o colecție a Statului.

Pe urma acestei manifestări, Baltazar își pusese deoparte câteva mii de lei — sumă importantă pe atunci — muncind din răsputeri spre a-și alcătui „bursa” pe care, nencordându-i-o nimeni, se canonna singur să și-o agonisească.

În prețuia plecării la Paris a petrecut cu vreo trei prieteni, iar a doua zi dimineață, când ai casei se mirau că nu-i sculat, odată cu soarele, cum obicinuia el, îl găsiră neînsuflețit, răpus de un atac de cord.

Iar la 27 Septembrie 1909, fu dus la casa-i de veci cel ce reprezintă atâtea speranțe frumoase pentru pictura noastră.

N. P.

1) Că se prăpădesc toate, o poate constata ori cine, după cum, acum doi ani, mi-am dat seama la M-rea Hurezi (Vâlcea), că grație ploii ce strunde prin acoperiș, peste tot, în curând se vor prăbuși toate acele minuni de artă.

P O E Z I E

D. I O V

A C E L E I A Ş I

I

*Din trandafirii sufletului meu
A smuls petale, zi cu zi, furtuna
Şi le-a culcat tot una lângă una,
Urzind, în drumul tău, un curcubeu.*

*O, trandafirii înfloriţi odată
Udaţi de roua ochilor tăi mari,
(Invidiaţi de-atâţia grădinari !)
Cum îşi plâng azi podoaba lor turată!...*

*Cum, pustiind tot farmecul grădinii
M'a sărăcit iubirea, de petale,
Ca să le-aştearnă'n drumul tău, pe cale,
Şi'n locul lor ca să-mi rămăe spinii.*

II

*Au înflorit toţi zarzării'n grădină,
Ca nişte mari buchete de clăbuc,
Şi fluturi albi tot alte flori aduc :
Lumini lângă lumini în pomi anină...*

*Aşa cur: eu cu ochii te sărut
Şi soarele grădina o sărută
Şi haina lui de aur o'mprumută
Şi stă pe flori o haină de'mprumut...*

*Şi mi-i necaz pe soare şi pe fluturi
Cum mi-i necaz pe clapa de pian
Pe care-apeşi un deget de mărgean
Când părul des pe umeri albi ţi-l scuturi...*

P A S T E L

*...Dar străbătând iar câmpul îmbrăţişat de soare,
Pădurea 'mpodobită cu strai de sărbătoare,
Livezile bogate, de flori şi roade pline,
Dumbrava, lunca, valea.. te-am regăsit pe tine !*

*Natura pretutindeni îţi zugrăvea portretul :
De mlădiosu-şi umblet îmi amintea brădetul.
Privindu-i legământul frunzişului stăcelos
Şi verde ca veştmântul tău cald şi mătăşos.*

*Am respirat în codru parfum de vioarele, —
Al căror nume dulce îl porţi şi tu şi ele
Cu tot atâta farmec — şi dalii pe câmpii
Imi amintiră iarăşi de ochii tăi câprii.*

*Am coborât în urmă în vale, la izvor,
Să sorb talazul sprinten, curat, răcoritor
Şi-am ascultat voroava de ape cristaline,
Părându-mi-se-avea că te ascult pe tine.*

*Rubîn de vişini coapte şi rumeni trandafiri
Imi zugrăviră gura cu buzele subţiri
Şi crimi suavi şi fragezi, cu roua pe petale,
Vorbeau de umeri netezi, de braţe sculpturale.*

*Şi fiecare plantă şi fiecare floare
Ce decora pământul părea o evocare
A chipului tău dulce, a chipului tău drag,
Zămbind în nesfârşitul portretelor şirag.*

N. DRAGHICESCU

DRUM DE SEARĂ

I

*Asterne-amurgu 'n umbră zărilor...
Drumeţ pribeag băfând cărările...
Veghiază ulmii 'n drum ca steşnice...
In drumul drumurilor veşnice....*

II

*Tremură trişca 'n strunga dela stâni...
Adorm cumpeni şi ciuturi de fântâni...
De strajă stă biserica 'n răsrucci,
Cu slove fumurii... pe lespezi reci de cruci...*

III

*Sălcii înaltă 'n clătinări litanii...
Cu mătăşori şiraguri de metanii...
Plecându-se spre lumi cucernice...
In taina-amurgurilor veşnice...*

TRAIAN DOBREANU-PLAESU

A P O C A L I P S

Nu-i grea povara lumii Tale, Doamne !

*Cu şnuri de sânge sâni de lumină
Li cingi în înserare, după tei,
Şi îmi vorbeşti în firul de rugină,
Din slava Ta cu nourii albi şi grii.*

*Şi cărăruia ceia de o clipă
Dintre zăvoi şi zarzării de vis,
Imi pare, Doamne, calda ta aripă
Pe care voi să trec în sbor deschis.*

*Şi stropii cerului şi florile sglobii
Mă chem bizar cuvinte să le dreg
Şi Tu pe toate Doamne mi le sorii
In gânduri rari. Şi eu le înţeleg.*

*Şi când un vers cu toate înfirip
Pe lespede de piatră-a recei Toamne
Mă pierd în Tine ca un fur : tip, tip...
Nu-i grea povara lumii Tale, Doamne !*

DEM. ILIESCU

UNUL DINTRE NOI..

de CONST. CEHAN-RACOVIȚA

Era toamnă. Frig.
Pe Drăghici, singurătatea odăii, îl amăra. Avea nevoie să uite de sărăcie. De aceea el eși din casă. Intinericul de afară i se păru mai înspăimântător ca altă dată. Străbătu câteva uliți strimte, pustii. Se gândia : va să zică intinericul e aripa morții. — e veșnicia... Se opri la *Lampa roșie*. O lampă roșie, mare, ca un far strălucia în muțenia aceasta de ziduri triste. O chemare dulce i se furișă în urechi : „Hai intră. Toate necazurile se uită aici”. Fra așa de intim, de bine, de cald. Femei ce-și isprăviseră numerile de varieteu — fericele parcă de când lumea — fumau, își alipiau buzele de băutura ispititoare, în ovărsia bărbaților. Violinile țiganilor răscăliu pasionile.

Drăghici, vru să se așeze la o masă din fund. Dar doi ochi mari, doi cărbuni negri, îl săgețară. El trecu la omul înalt și subțire, la omul cu fața istovită : în colțul gurii strecurată ironia și fruntea îndrăzneată, împotrivoare deceptiilor vieții. — frunte care radia gândire spontană, gândire aleasă. O acumulare de nervi într-un trup plăpând. Pleoapele uneori păreau aripi obosite peste scipiri din a-lăncimi, peste trîmbele tăioase isvorite din inima lui, din erupția sentimentelor ce-i încălziau mâna de țărăină.

Omul cu bucuria pe buze, grăi :

— Și tu la crășma din drum ?

— Toamna fără vin se aseamănă ca o paralizie, răspuse Drăghici. Viața e o coarșă de senzații, trebuie să știi să le alege pe acelea ce te desprind de amărăciuni. Cu mine aici mai mult un oaspe alegător de veselie.

— Frumos, bine. Ai dreptate. Realitatea e însă, că viața e o mocirlă ! Eu numai fruntea încă nu mi-am murdărit-o, încolo trupul mi-i o sdrceanță tăvălită prin această tină ! — vorbia omul. Și cu gândeam la fel, odată, ca și tine despre viață. Aveam atâta poezie în suflet, cum puținii o au, și oamenii mi-au omorât-o. Mă mir cum de-a mai rămas ca un fir de mustar.

Vezi sunt un abrutizat de băutură. Un animal : de altfel dobitoacele Domnului întem cu toții. Ați atrofia simțurile cu alcool, de timpuriu, e mai artistic de cât amolirea să-ți fie stăpână pe nervi și rostia. Hai bea, bea sănătos, trybadule și dornicule de viață, bea cum știau tătmas țărăni din sângele nostru. Și el bebi peharul până 'n fund. De ce privea aceasta ca o lumină de purere-de-ai, la mine ? Prietenia e ca o femeie vi-vană. Dragă Drăghici, cum sunt și eu, și o prietenie veche e atâta emoție ca și'n copilărie, dar și multă naivitate sentimentală. De acest sentiment maladiv, cu adu-ri-aminte de cândva, îmbrăcate în pur-ura frumosului chiar dacă au fost clipe male, nu putem scăpa niciodată. Omul copil totdeauna. Stam aici ca un im-geil, singur. Știu că ai să-mi zici : eu îndurile mele, filosofie. Mof. Gânduri e gâscă ! Mediul e a doua viață. Pri-este în juru-ne : găști și iar găști !

Rotocoalele de fum ale lui Drăghici a-beră vorbele :

— Un spirit cercetător ca al tău, se'n-lege, că nu are să se împace niciodată alcătuirea socială. Viața însă e fru-

moasă așa cum e ; omul nu știe să o pre-luiască.

O ironic discretă învălui fruntea uscă-țivă a prietenului, și ochii lui deveniră mai sugestivi :

— Omul, omul, în genere e mediocrita-tea. Ziditorului i-a plăcut acest fluid al minții. Altfel nu ar fi umplut lumea cu ea. Și mediocritatea e lașă, obraznică și surpă dreptul de viață al celor puținii, a-devărați oameni. Genialitatea Ziditorului dela culme a trecut la nebunie ! Viața de-sigur e frumoasă, după cum spui tu. E lumină, e culoare, e cer, e astru, e ne-mărginire, e artă, e femeie, e liliac, e poe-zie. Pământ și neant, curcubeu și mare, răsărit și apus, noapte de vară și calea lactee în veșnicie. Dar e de ajuns numai atâta ? Să crezi Perfecțiunea și să o as-vârli în mijlocul răutății, a nedreptăți și a împilării. Să crezi Sublimul și Cuge-tarea Divină și să le lași ca alții — căr-țițe cu chip de om — să le coboare în mo-cirlă. Aceasta mă scârbește, nu viața. Viața o prețuese, dar conștiința imi re-pugnă să sfidez și să nu-mi plec fruntea înaintea umilirii ce se întinde ca un cal-var uriaș pe umerii oamenilor buni, ca să-i doboare să le aducă pusuiul în inimi.

Fiul lui Dumnezeu însuși a fost umilit, răstignit : i s'a încununat fruntea genială cu spini : sângele sacrificiului i-a curs din temple pe lăcuerii aceia buni și blânzi ; cuile durerii i-au pecetluit mai repede moartea, pentru că adevărul, uma-nitatea și iubirea de oameni să fie încăl-cată de crimă. Invățătura lui care lumina pământul, n'a putut opri lașitatea răilor. Și de aci începe speculațiunea umilirii celor mulți, cari pătimind speră că se vor mântui. Dar haide bea, bea mult, în a-ceastă noapte ești partenerul meu la po-cală tămăios. Vinul e un tovarăș care te înțelege, păcat că nu cuvântă, dar îți lu-minează fantezia și desleagă limba. Și limba aceasta e o cucușă în gura omu-lui. Limba de multe ori te duce pe drept la spânzurătoare. Limba însă minciună-să, lingușitoare, te duce la măriri, și din țigan ajungi voevod. Iubite Drăghici, ce bine imi pare că ești cu mine. Eu un pri-căjit, tu un munte de om. Când mă uit la umerii tăi, la grumazul care leagă ca-pul acesta de răzeș, cu trupul vânjos, la sprincenile tale stufoase, la pumnii tăi voinici, imi pare rău că generația de a-cuma e ofilită, formată din stărpituri. Stărpituri în toate înțelesurile !..

Cu sete goli paharul și tăcu. Pareă tor-cea un fir al gândirii numai pentru el. Scoțocea ceva din adânc. Violinile impru-mutau tot mai mult din simțirea țiganilor. Veselia voia să spargă pereții localului, iar femeile amefite erau mai lenese, aveau mlădieri de piscă : din degetele lor sub-țiri și lungi se strecura beția poftei prin unghiile trandafirii. Neastâmpărat, la o masă, un pahar de cristal își găsi moar-tea în propriile-i tândări.

Cuvintele prietenului, iar curgeau :

— Ai crede că sunt un rău credincios, nu. Un om care vrea să întoarcă lumea de-a 'nloasele, nici atât. Vreau o dreaptă orînduire înțeleasă de semenii acestui pământ bun. Atâtea milioane de ani de existență a îmbătrânitului terestru, ar pu-tea să ne dea o înjghebare socială mai de seamă. Primitivitatea, barbaria, au ră-

mas ; poate și-au schimbat din înfățișare dar fondul e acelaș. Imi vei replica cu progresele nimitoare la care a ajuns min-tea omenească, dar fiara din om nu s'a imblânzit. Fiara ucide astăzi cu ajutorul propriilor născociri științifice. Holda, au-rul, bogățiile lui din apă și din subsol sunt și acum desnodămintele de ucidere și pierzanie. Umanitatea e plasa întinsă ca de paianjen, în care și găsește moartea predicatorii E un vis îndepărtat — și nu știu dacă va fi realizat cândva — pentru care mulți Hristoși vor muri cu crucea adevărului, pe umerii trudiți. Civilizația ? o întrebare relativă. Care e omul supra-natural care a putut deslega tainele din negurile adânci ? Un singur om s'a ridi-cat și ni-a adus o religie, dar învățăturile lui erau prinse din rădăcinile altor religii mai vechi. Doar oare El a prins bine tot din Cartea Vremii ? Nu se va naște cândva un fiu al Domnului și mai adâncit în tainele vieții ? Să vie și să aducă alte legi nouă a tot ce mintea omenească nu poate deslega astăzi. Dumnezeu este omul și pentru om să nu mai fie nicio taină. Să nu ne mai temem de judecări ce nu mai sunt, când moartea stăpânește stărvul și să mai credem în învierea omului. Păca-tele se plătesc aci pe pământ, nici o ju-decată viitoare nu mai există, și dacă ar exista, să presupunem, nici în cer nu se găsește dreptate. Dreptatea e lupta între bine și rău. Răul învinge mai întotdeauna pentru că societatea e clădită pe izvoare de minciună. Nu ar fi bine să se nască o re-ligie nouă ? Religia viitorului umilire și răsplata de apoi. Nu bând fierea ca să ră-sară adevărul, nici sulțile să străpungă trupul pentru îndrăzniala în a propovă-dui iubirea aproapelui, ci nimbul recu-noștinții pentru truda și mintea care des-pică drumurile vieții pentru o deplină înțelegere și echilibru în acțiunile ome-nesti.

Religia nouă din care să lipsească foa-mea pentru om, când și dobitoacele au dreptul la viață. Să lipsească noroiul care murdărește munca adevărată. Să lipsea-scă suișul ticălos pentru pigmei, de unde din fruntea piramidei sociale, împart cu strămbătate bunurile pentru acei cari sunt frați cu sâmbatul și cu secerișul. Să lipsească pusuiul în care se crese as-tăzi vlăstarele, și să li se dea neprecupețit de nimeni, tot acru, toată lumina, tot soarele, în inimile înfrățite...

Ei drăcia Dracului, dar ce tot îți spun eu ție, Drăghici ? ! Tu ai venit să petreci aici și eu cu ale mele nimicuri. Hai să lem, să uităm, să rădem. Struna mă mi-șcă. Eu nu aș fi spus la început a fost cuvântul, ci poate mai bine ar fi : cântul.

Și iar tăcu. Drăghici urmărea acum și mai mult fruntea dreaptă a prietenului, gesturile lui scurte și hotărâte, nuanțările ce se perindau pe acea față plină de emo-țivitate verbală ce i se desprindea din a-cea gură, aici plină de ironie, aici plină de bunătate de copil. Prietenul făcu semn chelnerului să mai aducă o sticlă cu vin. Si după ce-și aprinse țigara de foi și-și trecu degetele osoase prin păr, își depănă iar firul vorbei :

— Ia privește la masa de lângă statueta de bronz. Poloneza și Lulu se răsfață. Sampanie. Si tomnaticul plătește. Ghice-ște, cine-i ? Uită-te la el. Ce crezi că e un măcelar ce asvârle banii din speculația

mulțimii sau e vre-nu misit? Nu e nici unul nici altul, — dumnealui e reprezentantul națiunii. Iți place ce mustră are? Dar asta nu ar fi nimic dacă ar avea măcar cap. Dar n'are. Se nu mește Virgiliu Oprean-Măgura. Il cunosc de mult de când nu avea monochlu și trăia în Metropolă. Atunci împromuta o cravată și aștepta favoarea unui șfarț. Dar nici asta nu ar însemna nimic dacă ar fi ridicat treptele sociale prin muncă. Ți-ai găsit. Lichelele au alte mijloace de a parveni. Azi e milionar. Din limuzină nu se mai dă jos, ca și odinioară nobilul roman din lectică. Destul au bătătorit căile munților, pe jos, iobagii lui strămoși, el trebuie să'i răzbuie. A treia oară e ales deputat. Ia tantieme dela diferite comisii economice și cheagul milioanei le-a făcut ca membru al societății forestiere „Măgura”, chiar din munții unde s'a născut el. Vaztele ferestrelor nu'l mai mișcă, nici nu'i mai aminteste de necazul părinților lui; știe atât că: țăranilor așa li'i dat să munciască la butuci, la scânduri, la încărcat și descărcat, să mănânce ca și câinii iarna și vara, pe covorul de rumegături. Știe că odată sau de două ori pe an se abate pe la fabrică și vizitează șantierul plin de muncă fecundă: că butucii zi și noapte mereu viu pe funicular din creștetul munților; că ferestrele lacome lipă într'una: că țăranii cum îl văd își ridică emiliți căciulele de pe cap: că el se uită prin cele registre arătate de domnul director, un străin supus elvețian; și la urmă îl așteaptă masa copioasă de la concul fabricii, șampanie și bunătăți, nevorbindu'i nimic sufletului lui umbrele acelea de oameni cu umerii trudiți, sub lumina becurilor electrice, și ca o împotrivire a ursitei nedrepte pentru băstinaș, plângând jalnic brazil despicați de cuțitele de oțel. Carte n'a învățat și nici durerea tranșelor n'a știut-o. O dată s'a trezit la Moscova. Aici împrejurările au făcut să doarmă în acelaș pat cu un îndrumător politic, să'i șteargă bocancii și să'i scuture hainele. Indrumătorul azi conduce destinele țării și cățelul credincios din zilele amare, e chemat la viața politică, e cocotat, e împărțitorul la rându'i de favoruri cu acei cari știn să'l lingușiască. Și asemenea secături politice sunt multe! Ei, dar parcă tu nu'i cunoști... Cumiații își văd de rosturile lor iar trepădușii aceștia, vițeii la poartă nouă, alcătuiesc programe sociale. Cum de nu se deschid larg porțile temnițelor! Drăghici, uite, bună dimineața bate în geamuri. Hai să plecăm.

Și violinele tot cântau...

Un cal necăjit se întindea în ham.

— Incepro? întrebă birjarul.

Prietenul din fundul trăsurii:

— La crășma cu vin bun și pastramă. Apoi către Drăghici: Mă, mie tu mi plac crășmele luscoase. Poți să le zici: varietate, bar, bodogă. — În definitiv tot crășme sunt. Dar fără farmec. Suflete murdare se găsesc mai multe acolo unde se bea după protocol. Crășma săracă e acăfăre, e ca și inima aceluia ceși cheltuește ultimul ban câștigat cinstit. Ce poți studia la masa de brad a unei crășmi murdare, în aparență, nici odată nu vei putea la masa de marmoră unde chefuese fautoșele viciate. În crășma săracă găsești femei stricate, apași, vagabonzi. Ei și ce'i cu asta? Aici e toată pleava societății? În altă parte nu se găsește și mai

multă? Se înțelege sună urit expresia femeii stricate, supără timpanele delicate feminine, dar care e deosebirea și păcatul dela copila de zece ani, vânzătoare de flori prin localuri publice, copilă ce ajunge la casa de prostituție, și între domnișoara răsfațată în avere, îmbătându-se de poște trupesti în culcușurile clandestine? Se înțelege că sună urit cuvântul apaș, dar câți apași nu avem în politică, bănceri și exploataatori cari aduc atâtea nenorociri, ruină și crime, în căminuri nevinovate? Deci murdăria socială nu e așa de desgustătoare jos, ci ea se plimba deghizată și în altă parte.

În clipa aceasta trăsură se opri înaintea unor pereți stropiți cu noroi; niște ferestre mici păreau somnoroase și vântul se juca într'o firmă cu literele spălăcite de ploaie.

— Am ajuns, spuse birjarul.

Se dădură jos. Intrară înăuntru. Mese de stejar, înegrite, scaune grele cu spețează, miros specific de crășmă veche și pastramă. O față tânără numai viață, cu brațele pline, oacheșă, sta lângă tatăl ei un ciot de om, bătrân, și la un semn al lui, ea se cobora în gârliciușul pivniții de lângă țigheea și aducea vinul în cană de lut.

Prietenul cu ochii accia veșnic adânci, familiarizat dintr'ou privire cu toată viața și a localului acesta, zise:

— Drăghici, trinitatea e mai prielnică. Să vie și omul care cârmuește barca lui Noe, prin noroiul de afară. El nu e îmbrăcat ca noi, nu are mâinele așa moi precum le avem, haina'i miroasă a câine plouat, dar poate are inimă bună. Inima aceasta așa vicleană la cei mai mulți.

— Poftește'l, răspunse Drăghici.

Și birjarul ochindu'i pe amândoi, își netezi mustața mare și roșcată și se așeză pe scaun.

— Cum te cheamă? întrebă prietenul pe birjar.

De pe buzele cărnose și innecate în mustăți și barbă, se rostogoli cuvântul aspru:

— Ițic.

— Va să zică ești jidan, accentuă prietenul.

— Jidan, se înțelege că jidan. Dar ce să fiu? Mustră spune tot... zămbi el ciudat.

— Câți copii ai?

— Șase și cu femeia șapte guri de săturat.

— Cât câștigi?

— De-abia să pot avea un coilic de Șabes, lumânări în sfeșnice și puțin pește.

— Și ești mulțumit?

— Dar ce să fac, să mă bat cu Dumnezeu? El e sus și eu cu trăsura mea jos. Tot el mă poate bate pi mine. Săracul să fie mulțumit dacă nu crapă de foame și'i sănătos. La cei bogați nici de boală nu le pasă, cu aur poți mitui și pe moarte ca să vie mai târziu să'i eie zilele. Și Ițic bău cu poftă. Prietenul și Drăghici zîmbiră. Ițic mai sorbi încă un pahar cu vin și încă unul. Mulțumă și se rugă să se ducă să și vadă de cal: „Eu beau și el rabdă. El trage, și când nu poate urni trăsura din loc tot coastele lui sufăr durerea. Mă răzbuie pe el și'i trag cu coada biciului. El nu poate grăi. Ș'apoi dacă eu pot vorbi nu tac de multe ori ca dobito-cul meu? Cel slab rabdă multe. Așa'i lumnea...” Și Ițic eși în ploaia mărunță, cu cuvinte pe buze.

Prietenul urmărindu-l cu privirea:

— Li vezi: soios, prost îmbrăcat și cu fața aspră de mizerie. Asta nu ar fi ni-

mic trad e și jidan. Pe umerii încovoiați de trudă duce păcatul străbun. Dar ce e de vină el că s'a născut jidan? Un jidan, o paria. Tragedia acestor flămânzi, fără deosebire de rasă și de popor, mă doare. Să asmuți impetruva lui Ițic, câtă nedreptate, pentru că nu crede în cruce, când el la nimeni nu face nici un rău și se trudește pentru un codru de pâine. Numai cine a stropit cu trudă acest codru de pâine, numai acela poate înțelege pe deplin, că e de ajuns bătaia lui Dumnezeu care la născut în soarta desmoștenijilor, și nu mai are nevoie și de prigoana semenului său.

Moise al lui nu'i mai bun de cât Mohamet sau Isus. Lacrimile pe care le varsă Ițic sunt deopotrivă înțelese de acești trei antimergători ai binelui, ai înfrățirii și păcii între noroade. Pâinea agonisită de Ițic e tot atât de amară ca și cea câștigată de Ion sau Ali. Nu e nici o deosebire în procurarea ei. Peste capetele celor flămânzi, oricare li-ar fi limba din leagăn sau oricărui Dumnezeu s'ar închina, se lasă acelaș sbucium și umilire, în agoniseala pumnului de făină atât de imbel-sug peste tot pământul, dar atât de sgărcit împărțit celor cari'l produc. Și atunci de ce ura că Ițic e jidan? Ce rivalitate poate fi între Georgehe și Ițic, când amândoi muncesc din greu și'n casele lor e același tristețe și boală?

În instinctul lor e o înțelegere firească, dar alții vin de'i zădăresc și le speculează inculura.

Nici un rău nu poate aduce societății Ițic sărac și muncitor. Răul îl aduce Ițic parvenitul, bancherul, exploataatorul, miștitul, escrocul, cum tot așa îl aduce Ion de acciaș speșă sau chiar beduinul hrăpareț, impilator.

Ițic e ca și un câine credincios care stă în ploaie și păzește avutul; periculoasă e javra de pe covoare moi, javra care nu știe nici de frig și nici de foame.

Birjarul intră cu cismele mari și diformate.

— Eu socot boerilor, să plecăm.

Și tustrei eșiră. Calul iarăș întindea la ham. Drăghici stăruia să se ducă singur acasă, totuș prietenul îl lăsa la poartă, îi strânse mâna și se despărțiră. Trei sferțuri de oră trăsura lui Ițic, în sdrucini-turile arcurilor betege, tot mai înainta pe străzile cu ochiuri de noroi, până ce în sfârșit se opri la No. 10 din Ulița Verde.

Ițic ca în fața unei cunoștinți vechi și bune, își ridică de pe cap căciula, pierzându-i-se pe buze cuvintele: „Să trăești, conașule”, iar prietenul, cu gulerul ridicat, sui scările de piatră. Soneria vestia. Sfios ca un străin, el intră.

— De ce n'ai stat și mai mult? îl întâmpină cu o melancolie în privire o femeie distinsă și cu mult vino încoace.

— De ce? Asta mă întreb și eu după ce am pierdut o noapte. Spune ce socoți. Ai dreptate, ai mare dreptate. Ticăloșie, și'i trecu degetele pe frunte.

— Sandule, Sandule... repetă doamna cu compătimire.

El elătină din cap parcă ar fi tras în sufletele lor o dungă de adâncă înțelegere. Rosti din nou: „De ce?”

— Culcă-te.

Și în scurtă vreme dormia adânc. Căminul se compunea din trei odăi simple cu mobilă veche și împestrițată și cu oarecare tristețe. Afară se îndoiu în vaele crăciile arborilor lovite de aripile vântului ipocrit, afară cerul de plumb se uita posac la pământul despoiat de frumusețea verii, afară parcă totul era frânt și în-

... Katusia de cele mai multe ori plânge. Chiar în după amiaza aceasta avea pleoapele umede. Biata Katusia! Și era așa de bună și era așa de frumoasă. Adu-se de pe melegurile natale ale ei, lumini și umbre, adâncimi și înălțimi.

Tăcerea o îmbrățișase câteva ore de la prinsul lămpii, și deși ochii ei urmăreau surorile unui roman, totuși gândurile o gâtau ca pe o naufragiată. Șalul din gate ce o acoperia ca să nu i fie frig i se pare aripi obosite, curând-curând, să se lăngă și ea, ca și o pasăre să se rostogolească departe fără să se mai întoarcă la deșina la care a învățat să zboare. Și ea ciudat îi învăluia fruntea; o teamă nedefinită i se strecura în sensibilitatea ei. Ea se ridică din jilț și lătină pe soț:

— Scoală-te. Mă urit singură.

El deschise ochii, obosit încă, uitându-se în jurul și cu degetele frecându-și muntea. Glasul Katusiei se răspândia plin de bunăvoință:

— Ce fire ciudată ești Sandule...

O sărutare acoperi mâna ei moale.

— Iți minezi sănătatea, urmă Katusia. Fierzi nopțile parcă nu te-ar aștepta nimic. Uți copilășii.

— Nu ocoli și spune deadreptul — strigatele! Da, da, sunt un stricat. Și nu știu încă nu poate fi un cuvânt și mai tare. Mă vă iubesc eu? Atunci de ce vă aduc plăceri? Nu mi-aș da eu sufletul pentru voi? Atunci de ce mă port așa? și jidică amărit din umeri, cu muntea parcă espicând situația aceasta neplăcută și inovată.

— Nu, nu ești stricat, dar nu ești stăpân de tine însuși. Nu știi să te ridici, — ci zi.

— Ce înțelegi prin cădere, Katusia? o trebă el.

— Că nu știi să îți valorifici însușirile. Ești un timid în realitate, îți lipsește crederea în tine. Nu i de ajuns să te fi scut cu munte ascuțită, cu suflet bun, cu entuziasmat, ci viața îți cere tenacitate, metoda de a ști să învingi.

Sandu tăcu.

— Uită-te la tine. Ce departe ai fi ajuns dacă munciai după un plan plin de răbdare. Nu eruperi de voință, ci aceasta instantă, zi cu zi. Tu trebuia călăuzit în tinerețe; ce rău îmi pare că nu te-am mosecut de mult.

— Katusia, numai mediocritatea are un drum încetinel și lipsit de riscuri. Prostul nu se avântă, își vede de cărăruce, observă fiecare pas să nu cadă în prăpastie, el înghite orice umilire, cu capul plecat, numai să ajungă la țintă. Și fiind un animal domestic care paște frumusețea răbdă ciomegile stăpânului, de cele mai multe ori ajunge scopul. Dar ce scop. De mic, de multe ori meschin, telerul pentru mâncare. În mâncare e aspirațiunea lui deosebit. Mijloace sunt multe de a desfăta trupul, dar ele împacă spiritul? Invingătorul e și un om în adevăratul înțeles al cuvântului? Invingătorul are numai decăz și glorie? Invinșul, în cele mai multe cazuri e îndrumătorul catargului pe țărni fericite. Și dacă un catarg a fost înghițit de valuri rebele, nu înțeleg că nu vor veni alte catarguri să mearse cândva flamura biruinții. Pe urma rîsului vin alte frunzi scaldate în nimeni sacrificiului când e vorba de triumful adevărului.

— Sandule, te înțeleg, destul de bine.

Tu ești bun și mi ești drag. De ce îți distrugi nervii în alcool?

— Așa și așa se duc dracului!

— Nu îți aduc nici o învinuire căci știu că procesul ți l faci singur. Dar nopțile pierdute cer bani.

Dacă ar fi de unde... Eu ca eu, dar copiii. Și afară de aceasta ești un izolat de lume. Și viața cere să te imbulzești în ea, să tragi sforile. Ce crezi că oamenii au să îți recunoască meritele? Ei dacă ar putea să îți le adumbrească, rămâne ca tu singur să le scoți în evidență. Tu fugi de oameni și e nevoie să fii în mijlocii lor. Ori cât ai însemna pierzi dacă nu te amesteci în socotelile lor. Să fii dibaci și să le iei masea atunci când trebuie, să te faci indispensabil în rosturile ce le au și să le joci ca la bursă toate cusurile de care sunt stăpâniți. Strategia socială trebuie înțeleasă ca să stăpânești pe alții.

Sandu fuma fără să răspundă. Katusia vorbi și de alte întâmplări mărunte, iar de la o vreme zâmbind și despletindu-și podoaba de păr negru, zise: „Noapte bună Sandule!...”

A doua zi Sandu era mai mult tăcut, se plimba fumând și își opria privirea pe fereastră la oamenii săraci ai mahalalei ce frământau cu încălțăminte nu tocmai bune noroiul uliții. Toată dimineața n'a fost în stare să se fixeze asupra indeletnicirii lui în care își găsea mulțumirea. După amiază Katusia cânta la pian o Romanță din Caucaz. Apoi începu să vorbească:

— De ce n'ai eșit azi din casă? Vindeai un tablou.

— Cui?

— Doar suntem în pragul erunii ce ne facem?

— N'om crăpa!

— Să îți eie unul la ministerul artelor.

— Pomană națională. Mi-i scârbă! Un os svârilit la un câine flămând. Umilire! Acolo talentu-i gonit; e o cloacă de politicieni. Ministrul nu are nici în clin, nici în mănecă cu arta și e ocrotitorul ei. Nu vezi ce stupid e! Ce concepție poate avea un așa mare elector politic despre cuvintele literare, muzicale sau plastice? La minister se învârtesc măzgălicii, așa zișii artiști ai „partidului nostru”.

Atunci...

— În viață e o normă după care merg lucrurile și în zadar vrei să le dai alt curs, căci ele tot te duc la desnodământul lor. Unuia îi e dat să se stingă în cei mai frumoși ani ai vieții, altuia să își rupă gâtul din automobil când îi mai bogat, iar altul să innebească cu o zi înainte de a-și vedea răsplata muncii migăloase. Totul e un hazard.

— Dar nu am plătit chiria de cinci luni. Copiii au nevoie de-o haină mai groasă. Fii răbdător. Lucrează la pânze pe înțelesul tuturor. Fii mai productiv. Mai lasă scrupulozitatea în artă mai la o parte. Fii ca generația de astăzi expeditiv și fiecare trăsătură de penel să aducă bani.

Sandu o privi lung pe Katusia și în ochii lui erau păreri de-rău pentru sine însuși.

— Pentru voi, totul. Se înțelege ce sunteți vinovați să vă cer jertfa pentru că eu înțeleg să mă sacrific pentru artă? Cum poți să duci pe alții spre alte orizonturi, când ei au aplicațiuni spre realitatea vieții, și cine îți dă dreptul acesta, că dacă

sunt ai tăi să-și faci părtași nebuiei tale de a renunța la bunurile vieții pentru că tu urmărești o țintă, fie că o ajungi sau nu? Artistul să trăiască singur. Nemulțumirile tale Katusia mă dor prea mult. Eu găsesc în multe elipe razimul în culorile, în lumina, în umbrele, în liniile, ce es de sub penclul meu. Dar tu? Mulțămirea că ești soția unui artist. Sacrifici frumusețea ta, anii îi împrăștii într-o furtună, în loc să trăiești bine. Pânzele mele trebuie să aducă bani. Ai dreptate. Să produc mult, să fii răzbătător. Vulgaritatea să se răspândească din tot ce creez, pentru că vulgaritatea e mai aproape de gustul publicului. Să fii și eu un fotograf al peisagiilor și să pictez portretul îmbogățitului sau a doamnei din elită, doamnă care are ambiția să fie frumoasă în ulei, măcar că nu e, și să-și aibă pânza în galeria străbunilor. Bani câștigați ca un zurgav. Dar în concepția mea, în sufletul meu, e valtoarea altei vieți. Opera care rămâne și care cere topirea patimilor tale de îndrăgostit de artă. Obiectivul meu artistic se îndreaptă înspre ogoare, spre fabrici spre oamenii chinuți. Nu atmosfera care să măguliască ochiul privitorului, ci sufletul care să izbucnească din concepția din expresivitatea, din complexul că acolo e viața cu zbuciumul ei, cu tragedia ei. Țărani cari mănăncă borș limpede cu mămăligă, țărani cari muncesc din greu iar coșarurile să le fie tot goale, țărani aduși în lanțuri pentru că au ucis pentru petecul de pământ ce li era înstrăinat, țărani cari la judecată nu au dreptate sau muncitori lângă nicovale lor săracă, muncitori cari se sting în mizerie, muncitori cari sunt condamnați la munca silnică pentru că au dat foc fabricii sau au ucis pe milionarul exploator care își risipea viața în aur iar copiii nenorociților trăiau în zdrențe.

Katusia adăugă:

— Dacă nu te înțeleg sau nu vor să te înțeleagă.

— Nici nu i nevoie. Arta mea supără anumite concepții sociale din rândul celor cari socot tablourile în casa lor, ca niște obiecte care trebuiesc să fie, altfel nu s'ar numi lumea mondenă. Alături de curse de automobile, de fel de fel de sporturi, de gazetă proprie — suportul tuturor meschiuăriilor politice, — de muzică de cameră și apreciatori de pictură. Fanfaronii aceștia cari nu au un dram de simț artistic și care numai din un spirit de a se arăta stințori în toate, sancționează arta, în realitate în îngusta lor minte clocește numai mediocritatea. Ceeace aștern eu pe pânză cred că va rămânea. Sunt fășii din sufletul meu, fășii trudite dar scaldate în soarele puternic al adevărului. Artistul, din viață trebuie să eternizeze numai adevărul, altfel tot ce produce el se aseamănă cu un ghiveci care poate îngrășa dobitoacele casnice, vorbitoare”.

Katusia își aduse aminte de copii și lăsară pe Sandu. El rămase singur, se plimbă de colo până colo, fuma. Involuntar privirea i se opri pe portretul din fața biroului. Expresia năcăjită dar bună a chipului bătrânii îi răscolii și mai mult gândurile. Ele se agățau repezi, puternic de sufletul lui. Ar fi vrut să le împrăștie, să le gonească, să l lase în pace, căci avea nevoie de liniște, însă de și mai mult i se incolăceau în simțire. Era rob al trecutului. O copilărie ticăloasă. De când a început să ție minte, în casa lor necaz, răenete la dânsul și adesea ghionțuri. A crescut în cea mai îndepărtată mahalala a o-

LUMINA LUNEI

de GUY DE MAUPASSANT

Își purta cu mândrie numele, abatele Marignan. Era un preot înalt, slab, fanatic, cu suflet drept și plin de entuziasm. Nu sovia nici odată în convingerile sale, fiindcă erau neclintite. Își închipuia că cunoaște pe Dumnezeu, îi pătrunde planurile, voința, intențiile.

Când se plimba cu pașii mari, prin aleele grădinei, din mica sa locuință de țară, câte odată, o întrebare se ridica în mintea lui: „de ce Dumnezeu a creat acest lucru?”

Căuta cu îndărătnicie, luând în gândul său local Domniului, găsind mai întotdeauna cauza pentru care fusese creat acel lucru.

El nu ar fi murmurat într-o pornire de pioasă umilire „Dumnezeule căile tale sunt nepătrunse”, ci spunea: „Sunt servitorul lui Dumnezeu, deci trebuie să cunosc rațiunea în virtutea căreia lucrează și să ghicesc, dacă nu cunosc.

Totul i se părea creat în natură cu o logică desăvârșită și minunată. „De ce?” și „pentru ce?” se cumpăneau în mintea lui.

Zorile erau făcute pentru a înveseli deșteptarea, zilele pentru coacerea recoltelor, ploile pentru a le uda, serile pentru somn, iar nopțile întunecoase pentru a ne odihni.

Cele patru anotimpuri erau în perfectă legătură, cu toate nevoile agriculturii, iar preotul nici odată nu ar fi bănuț că natura n'are intenții și că tot ce vede se supune cumplitelor trebuințe ale epocii, climatelor și materiei.

Însă ura femeea, o ura fără ași da scama și o disprețuia din instinct.

Repetea de multe ori cuvintele lui Christos: „Femea ce este oare asemănător între tine și mine” adăugând, s'ar spune că însuși Dumnezeu este nemulțumit de această operă. Femeea era pentru el, copilul de douăsprezece ori spurcat, despre care vorbește poezii.

Era ispita care a înflăcărat primul om

rașului provincial, într-o uliță glodoasă, cu bălgari prin curți, cu cotiugari, cu femei cu mâini lăbărtate de muncă și cvrci, cu ochii bolnavi. Mai la vale de casa lor, pe ses, curgea pârâul orașului. Vara, aici, toate plodurile din partea locului, zdrenfuroși, cu picioarele pline de zgărieturi, se adunau, țipau, se trăgeau de păr, fumau, jucau arșiile și se scaldau în apa murdară. Haimanalele acestea i-au fost cei dinții prietenii ai copilăriei și de multe ori se întorcea cu vânățai pe spate din tovarășia lor. Tata lui câștiga bani din greu. Era un om bicisnic, iar tovarășa vieții, când se îndrăcia, îi striga: *paraliticule!* Asta nu însemna ca el să nu o apuce de cozi și să nu-i tragă câteva palme. Atunci mama lui plângea și blestema mai tare. În casa cu bulendre, cu lucruri afumate, cu câteva lucruri cumpărate de la telali, nu văzuse decât lemne cumpărate cu câțiva lei dela carele ce treceau prin piață, și când era faină de popușoi lipsia borșul și când era borșul lipsea grăsimia. Cearța mai totdeauna. Îi venia așa mic cum era să-și ieie lumea în cap. Dar îi era milă mai cu seamă de mama lui decât de tatăl. El avea capul mare și

și care va continua întotdeauna opera sa blestemată, ființa slabă, periculoasă și turburătoare.

Mai mult încă, decât corpul dat pierzării, ura sufletul lor iubitor.

De multe ori a simțit dragostea lor înlănțuindu-l, cu toate că nu putea fi atacat, era mirat de această trebuință de a iubi, care freamătă în ele.

Dumnezeu, după părerea lui, nu crease femeea, decât numai pentru a încerca și ispiți pe bărbat.

Trebuie să nu te apropii de ea, decât cu băgare de seamă, luând toate măsurile de apărare, ca și cum ai avea frică să nu cazi într-o cursă.

Cu brațele întinse și buzele întredeschise, ca este pentru bărbat, asemenea unei curse.

Nu avea îngăduință decât numai pentru călugărițe, al căror jurământ le făcea nevătămătoare, dar cu toate acestea se purta foarte aspru cu ele, căci simția mereu vie în inima lor înlănțuită, în inima lor umilită, această eternă iubire, ce venea spre el, cu toate că era preot.

Simțea iubire în privirea lor mai înmuțată de milă ca privirea călugărilor, în extazul din care sexul lor nu se mai deosebia, în avântul de dragoste pentru Christos, care-l indigna, fiindcă era iubire de femea, iubire păcătoasă simția această dragoste blestemată în supunerea lor, în blândetea vocii vorbindu-i, în privirile lor aplicate, în plânsul lor resemnat când le repezea cu asprime.

Își scutura sutana trecând porțile mânăstirei, lungea pașii ca și cum ar fi fugit dinaintea unui pericol.

Avea o nepoată care trăia cu mama ei, într-o casă din vecinătate; se încăpățâna să facă din ea sora de caritate.

Era frumoasă, nebnatecă și nepăsătoare. Când abatele o dojea, ea râdea, iar când se supăra pe ea, îl îmbrățișa cu înfocare, strângându-l la pieptul ei, în vreme ce el căuta să scape din această

părul roș, se uita totdeauna chiorâș, scui-pa des și sudalma îi era veșnic gata pe buze. Îi tremura picioarele și câteodată îl aducea din crăsmă. Biata mama lui ținea casa cu mâinile. Cosea, se ducea să facă dulcețuri și muncia pe la oamenii chibauri. Ea nu era din neamuri proaste, o cunoștea lumea târgului; fata Popei Cărnului dela biserica Sfântul Nicolae.

Dela o vreme tatăl său gogia pe picioare, se învățea pe lângă cuptor, hursuz și bodogănea mereu din gură. Citia câte odată din psaltire și vindea ouăle pe furis pentru rachiu. Și într-o zi a închis pleoapele de plumb. Nu avea nici haine bune cu ce să-l îngroape; banii au fost strânși cu talgerul și racla a fost simplă de lemn alb. Așa cum a fost cu păcate dar măsă a plâns după el. Acum pâinea de toate zilele o câștiga și mai greu, căci i se frângea trupul la albăie. Spăla cămăși străine. El, copilul, le aducea în spate și le ducea curate înapoi la clienți. Intra timid pe la diferite case, se uita la câinii cari trăiau mai bine decât el și i se înroșia obrazul și urechile când auzea dela mama copilului: „Romeo, astâmpără-te, băiatul e al spălătoresii, nu-i de sama ta”.

strânsoare ce-l făcea să guste o plăcere dutoasă, trezind în sufletul lui simțirea paternității, care sălășluește în adâncul oricărui om.

De multe ori îi vorbea de D-zeu, de D-zeul lui, mergând alături de ea pe cărările câmpului.

Ea însă nu-l asculta niciodată, privea cerul, iarba florile, cu o bucurie ce i se vedea în priviri.

Câte odată se repezia să prindă o insectă șurătoare și striga aducându-i-o:

„Privește Unchiule, cât este de frumoasă, îmi vine să o sărut”.

Această trebuință de a săruta gânganii și flori de liliac, neliniștea, răsvrătea, întărâta mânia preotului, care regăsea nedesrădăcinată dragoste care încolțește întotdeauna în sufletul femeilor.

Dar într-o zi, soția paracliserului care făcea menajul abatelui Marignan, îl anunță cu multă precădere, că nepoata lui are un iubit.

Simți o emoție înfricoșătoare și își perdu răsufarea, cu obrazul plin încă de săpun, fiindcă tocmai se bărbiera.

Când însăfârșit se găsi în stare de a judeca, îi spuse: Nu poate fi adevărat, minți Melanio.

Târâna punându-și o mână pe inimă răspunde: „Dumnezeu să mă pedepsească părinte, dacă mint. Vă spun numai că pleacă în fiecare seară imediat ce sora dvs. adoarme. Se întâlnesc în lungul râului. Puteți merge să-i vedeți între zece seara și miezul nopții.

Încetă de ași mai scârpina bărbia și începu să se plimbe cu înțeleală cum făcea întotdeauna în orele de meditații serioase.

Când reîncepu să se bărbiească, se tăe de trei ori dela nas până la ureche.

Toată ziua rămase tăcut, plin de mânie și supărare. La furia preotului înaintea neînfrânteii iubirii, se adăuga înverșunarea tatălui, răspunderea morală a tutorelui, înșelat, furat, batjocorit de un

Si pe scări își ștergea lacrimile cu mâna. Mă-sa acasă îl aștepta să aducă acei câți-va lei. Cumpăra puțin ceai, o pâine neagră, o farfurie cu răcitură dela creul din colț unde ea avea puțin cont și și achita datoria mică îndată ce căpăta de undeva bani. În odae era aburi de rufe fierde și într'un pat scância un copil. Era sora lui de trei ani, blondă, cu zâmbet suferind. O frunză ce se îngălbenește zi cu zi, toamna, până ce cade. Dădea dragut din mâini, tușia. El o purta în brațe, o mângăia. Ea își apleca infierbântatul căpușor de obrazii lui. Și plângea. Și cum o purta odată prin casă, fetița se ofări puțin, răsufliă din ce în ce mai rar și mă-sa își smulgea părul din cap: „Moare, moare!...”

Katusia intră cu copiii, un băiat și o fată.

— Tată!

— Tăticule!

Și amândoi îl cuprinseseră de gât și-l sărutară.

Katusia văzându-l că nu zâmbește ca altădată și nu spune nimic, îl întrebă:

— De ce taci, Sandule?...!

CONST. CEHAN-RACOVITĂ

copil: la fel cu înăbușirea egoistă a părinților, când fiica le anunță că a făcut fără ei și contra lor alegerea unui soț. După masa de seară, încercă să citească puțin, dar nu reuși, era necăjit din ce în ce mai mult.

Când sună ora zece, își luă bastonul, un ciomag grozav de stejar, de care se servea întotdeauna în cursele sale nocturne, când pleca să vadă câte un bolnav. Își privi surzând băta învârtind-o cu înțeleală în mâinile lui viguroase de țaran. Pe urmă deodată o ridică, scărșind din dinți, trântind-o cu putere peste spatele unui scaun, care se sfărâmă bucăți căzând cu șgomot pe pardoseală.

Deschise ușa să plece, dar se opri pe prag mirat de frumusețea unei nopți luminate de lună, cum nu văzuse niciodată.

Cum era înzestrat cu un spirit entuziast, unul din acele spirite cum trebuie să fi avut părinții Bisericii, acei poezi vizători, se simți deodată dus pe gânduri fără voia lui, turburat de măreția, seninătatea și frumusețea acelei nopți palide.

În mica sa grădină, totul era scăldat într-o lumină dulce; copacii fructiferi aranjați în linie desenau pe alei umbra crăcilor abia acoperite de verdeață, în timp ce caprifoiul gigantic urcat pe perețele casei, răspândea un miros atât de plăcut, parcă indulci, lăsând să plutească în noaptea călduță și luminată un fel de suflet parfumat.

Începu să respire adânc, bând aerul cum sorb bețivii vinul, mergând cu pași înceți, încântat, minunat, uitându-și aproape nepoata.

Cum ajunse în câmpie, se opri să admire șesul inundat în acea lumină mângâitoare, plină de farmecul duios al nopților senine.

Broscoii în fiecare clipă trimetea în aer noțele lor scurte și metalice, iar privighetoriale îndepărtate își amestecau cântecul curgător, care te face să visezi fără să gândești, cântecul lor ușor și răsunător, făcut pentru sărutări la ademenirea lumină a lunii.

Abatele începu să mcargă aproape fără putere. Se simțea slăbit, istovit, fără a ști de ce: avea dorința să se așeze, să rămână acolo, să privească și să admire opera lui Dumnezeu.

În depărtare urmând undulările unui mic pârâias, un șir de plopi șerpuiau.

Aburi ușori, un fum alb, pe care razele lunii pătrunzându-l il arginta, plutea împrejur și deasupra malurilor, învâluind cursul întortochiat al apei, într'un fel de vată, ușoară și transparentă.

Preotul, se opri încă odată, pătruns până în adâncul sufletului de o înduioșare crescândă, cărcia nu i se putea împotrivi.

O îndoială, o grije nedeslușită îl cuprinsese, simția născând în el una din acele întrebări ce-și punea câte odată.

Dece D-zeu făcuse acestea? Dacă noaptea este menită somnului, inconștientului, odibnei, uitării de toate, de ce să fie mai frumoasă decât ziua, mai blândă de cât aurora și de ce acest astru liniștit și discret pare destinat să lumineze lucruri prea delicate și misterioase?

Dece, cea mai plăcută dintre păsările cântărețe nu se odihnește ca toate celelalte și cântă în umbra turburătoare.

Dece, acest tremur în inimă, această turburare în suflet și această lăncezire în corp?

Dece, această desfășurare de farmec, pe care oamenii nu-l puteau vedea, fiindcă erau toți culcați în paturile lor? Cui era menită această privescătoare măreț, acest belșug de poezie asvârlit din cer pe pământ?

Abatele nu putea înțelege.

Dar iată, acolo la marginea câmpiei, sub bolta arborilor muliați în bruma strălucitoare, două umbre apărură, mergând alături.

Bărbatul era mai înalt, își ținea de gât prietena, din când în când sărutându-i fruntea. Insufletiseră deodată acest peisaj minunat, ce-i învăluia într'un cuprins dumnezeesc, făcut parcă pentru ei.

Păreau amândoi o singură ființă, ființa cărcia era menită această noapte liniștită: veneau spre preot ca un răspuns viu ce Stăpânul trimetea întrebărilor sale.

Rămase în picioare, inima îi bătea cu putere, zăpăcit credea că vede o scenă biblică, asemenea dragostei lui Ruth și a

lui Booz, îndeplinirea unei voinți divine, împodobită astfel după cum numai cărțile sfinte povestesc.

În capul său, începură să bâzâc versetului din Cântările Cântărilor, strigăte de înfocare, chemarea sufletelor, toată poezia minunată a acestui poem arzător de dragoste.

Își spuse: D-zeu a făcut aceste nopți pentru a înfrumuseța dragostea oamenilor.

Se îndepărtă dinaintea percheii îmbrățisate care venia spre el.

Era totuși nepoata lui, dar se întreba acum dacă nu va face o faptă neplăcută lui D-zeu. Oare D-zeu nu îngăduie iubirea, dacă o înconjoară cu astfel de splendoare.

Fugi, îndurerat, aproape rușinat, ca și cum ar fi pătruns într'un templu în care nu avea dreptul să intre.

In românește de CORALIA OPRESCU

OMAR KHAYYAM¹⁾

(1040—1125)

Ascultă ceace înțelepciunea îți repetă zilnic: „Viața e scurtă. Tu n'ai nimic comun cu plantele care cresc din nou după ce-au fost tăiate”.

Tu știi că n'ai nici o putere asupra destinului. De ce nesiguranta în ziua de mâine să-ți pricinuiască neliniște? Dacă ești un înțelept, profită de clipa de față. Viitorul? Ce-ți va aduce?

Oameni mărginiți sau trufași fac o desosebire între suflet și corp. Eu, nu afirm de cât un lucru: vinul ne-alungă grijile și ne dă liniște deplină.

Odinioară, acest vas era un biet amant care suspina de nepăsarea unei femei. Toarta vasului? Brațul care cuprindea gâtul iubitei.

De miliarde de secole, sunt răsărituri și apusuri.

De miliarde de secole, astrele își urmează cursul.

Calcă pământul cu băgare de samă, căci micul bulgăre de pământ pe care îl sfărâmi, a fost poate ochiul visător al unui adolescent.

Nimic nu mă mai interesează. Scoală-te și toarnă-mi vin! Astăseară gura ta e cea mai frumoasă roză de pe pământ. Toarnă-mi vin! Să fie rumen ca obrații tăi, iar remuscările mele să fie tot atât de ușoare ca bucele tale!

În mijlocul câmpiei verzi, umbra acestui copac seamănă cu o insulă. Trecătorule, rămâi acolo unde ești! Poate că între drumul pe care umbli și între această umbră care se învârtește încet, se află o prăpastie de netrecut.

O grădină, o tânără fată mlădioasă, o cană cu vin, dorul și amarăciunea mea: — iată Paradisul și Infernul meu.

Dar cine a străbătut Cerul și Infernul?

Nașterea mea n'a adus nici cel mai mic câștig universului. Moartea mea nu-i va

micșora nici intensitatea, nici splendoarea. Nimeni n'a putut să-mi explice de ce-am venit, de ce voi pleca.

Nu mă tem de moarte. Prefer această fatalitate acelei care mi-a fost impusă din clipa în care m'am născut. Ce e viața? Un bun care mi-a fost încredințat și pe care îl voi înapoia cu nepăsare.

N'am cerut să trăiesc. Mă forțez să primesc fără uimire și fără mânie tot ceace viața mi-aduce. Voi pleca fără să fi întrebat pe cineva despre straniul meu popas pe această pământ.

Tesaurul nostru? Vinul. Palatul nostru? Taverna. Tovarășii noștri credincioși? Setea și beția.

Noi nu cunoaștem neliniștea, fiindcă știm că sufletele, cupele și hainele noastre întinate n'au a se teme de praf, de apă și de foc.

Dincolo de Pământ, dincolo de Infinit, am căutat să văd Cerul și Infernul. O voce solemnă mi-a răspuns: „Cerul și Infernul sunt în tine”.

Tot așa de repezi ca apele râului sau ca vântul pustiului, zilele noastre trec. Două zile, cu toate acestea, mă lasă nepăsător: aceea care a trecut ieri și aceea care va sosi mâine.

Băntorule — ploșcă uriașă — nu știu cine te-a făcut! Știu, numai atât, că poți cuprinde trei măsură de vin, și că moartea te va sfărâma, într'o zi. Atunci, mă voi întreba îndelung de ce-ai fost zămislit, de ce-ai fost fericit și de ce azi nu ești de cât țărână.

Iată zilele minunate, zilele speranței, zilele în care sufletele nerăbdătoare să se învelescă caută singurătățile îmbalsamate. Fiecare floare, e oare mâna albă a lui Moise? Fiecare adiere, e oare răsufletul lui Iisus?

In românește de AL. T. STAMATIAD

1) Vezi numărul 14, anul curent.

critica literara

MIHAIL DRUMEȘ : „Sfântul Păreră“

(Roman, — Cartea Românească)

Ilarie Megheru este un tânăr medic de plasă, într-o regiune de câmp. Are un spital și un subchirurg ca ajutor.

Autorul romanului, care preferă acțiunea descrierilor, ne pune, deodată în *medias res*, fără să facă nici comentarii și nici considerațiuni asupra eroului său.

Medicul Megheru, fire foarte nervoasă, bolnav și de doctrinele psihiatriei moderne, pe cari le crede, în toată litera, e convins că este un somnambul, că are o viață dublă.

Din manie — că altceva nu există — n'a fost de mult să-și vadă pe bătrânul său tată pensionar. Cu ocazia căsătoriei soru-sei se decide la o călătorie, după șase ani de absență.

Dar călătoria a fost fără noroc. În drum, în acelaș compartiment, cu câțiva cunoșcuți, între cari și moșierul Zavidanu care avea la dânsul 200.000 lei aur, pentru cumpărarea unei moșii.

Noul Rascolnicov, medicul se gândește, își muncetșe creerii bolnavi, cum să omoare pe moșier și să-i ia banii. Această sumă l-ar fi făcut fericit. Se gândia să plece în străinătate în călătorii de agrement și să huzurească toată viața. În fine, fel de fel de visuri copilărești ce și le face despre existența somptuoasă, un biet medic de plasă sărac, cu ani de veghe și de privațiuni în urma lui.

În compartimentul, unde se încing atâtea discuții, foarte curioase pentru niște oameni normali, doctorul Magheru se culcă. Are un coșmar groaznic, în care i se pare că a strâns de gât pe moșierul Zavidanu și i-a luat polii de aur: victima îi avea în hârtii de câte o mie.

Concomitent cu coșmarul are loc o catastrofă de cale ferată. Lovit în cap, amețit, se pomeneste Magheru că fuge pe câmp uluit. Ajunge undeva, în apropiere și, cu mașina unui prieten, ajunge la nuntă.

Dar ce nuntă! Tragedia începuse în sufletul lui.

Căutându-se, găsește în haină cei două sute de mii de lei ai moșierului. Compară coșmarul cu realitatea. Și, priur'o deducere ilogică, dar verosimilă, își închipue că Zavidanu — victimă a catastrofei de cale ferată — este asasinat de dânsul.

Incepe, bietul doctor, o viață plină de remușcări teribile. Suferă de mania persecuției și hănuște pe fiecare că l-a descoperit. Iese din făgașul normal: fuge la București, prin café-șantanuri, în beții și în lumea artistelor să-și găsească alinarea suferințelor. Dar zadarnic! Ca un cui în cap i se înfige grozava pecete a crimei făptuite. Nu mai poate trăi; culmea ironiei este că iese în drum și un tip de fată, de șasesprezece ani, frumoasă ca un înger. Suferind de o boală grea, doctorul o scapă. Fata se amorozează de el și el o iubeste, — pe fata aceluia pe care l-a asasinat.

Când idila este în toi, când medicul rupe cu trecutul, concediindu-și „fetele” dela șantan, pentru amorul curat cu Leliana — îi mai zice și Lelioară! un acci-

dent stupid de automobil, curmă viața Lelianeii.

Doctorul Magheru, în culmea disperării, se predă judecătorului de instrucție, prietenul său, ca asasin al lui Zavidanu. Mărturisește totul și aduce pachetul nedesfăcut al celor două sute de mii de lei.

Natural că procesul se judecă la jurați, cu interogatorii și pledoarii, redată în roman, in extenso. Dar și aci intervine un *Deus ex machina*.

Un inel, cu pietre al moșierului, a fost găsit la o țigancă, pe care-l avea de la alteineva. În linie descendentă, s'a ajuns că inelul aparținea unui acar de cale ferată. Acesta era asasinul lui Zavidanu. Cu banii se făcuse o înecăcătură. În învălmășeala catastrofei, au trecut dintr'un buzunar într'altul. Bietul doctor a fost victimă întâmplării și a credinței sale într-o psihiatrie absolută.

În fine, seos din cauză, devine un filantrop extraordinar, caută pe cei săraci, trăiește ca un schimnic și devine Sfântul Păreră, făcător de minuni adevărate.

Îl vedem, în prima parte, un tânăr neisprăvit sufleteste, care nu crede de cât în valoarea materială a vieții. Și un om care ajunge sfânt, o asemenea părere e prea contradictorie, deși sfinții mari, ca Sfântul Antonie sau Augustin au fost mari crai în tinerețe și sfinți la maturitate. Un lucru curios: acest medic excelent, bun operator, distins psihiatru, nu are nici o consolare în profesiunea lui. Nu are, din nenorocire, pe nici una. Este o fantoșă.

Cartea ar fi putut da mai multe romane, sau mai multe volume, dacă s'ar fi considerat că fie-care etapă a vieții d-ru-lui constituie prin ea însăși un roman.

Aș găsi, în „Sfântul Păreră” multe calități de stil și multe neglijențe. Prea multe teorii politice, sau asimilate. Dar greșala de căpetenie este depănarea prea mare a acțiunii, sunt justapuse o serie de întâmplări. Nu avem turnate faptele, pentru că acestea nu ne interesează, de cât în măsura ritmică a unei acțiuni bine concepute.

Nu e suficient să fii un om cult, foarte inteligent, cum e d. Drumeș: se simte lipsa disciplinei, care îi rămâne pentru toată viața, a unei scriitor de meserie și s're calitățile observatorului, fără să poaseadă pe acelea ale „maestrului”.

Imitând de departe pe Franczii, popor raționalist, crescut într-o veche disciplină clasică de două milenii aproape, em introdus tale-quala, toată metoda lor de învățământ dovedită incompletă chiar la ei acasă. Dar Franța, în alegerea carierelor a avut întâi, un echilibru la ea acasă. O țară mare, cu o populație în descreștere de o sută de ani, cu un imens imperiu colonial. Din toți intelectualii școalelor sale n'a făcut niște revoluționari, de-clasați sau nihilisti—(ca în Rusia și în vechia Italie), ci „funcționari”.

În vechiul regat, după 1900, se ajunsese și la noi la un tip de intelectual, în genul doctorului Ilarie Magheru. Nu era ratat, nici un decăzut sau declasat, ci un bun băiat, care, la cel d'întâi joc mai puternic în viață, cădea la pământ, organismul lui nu rezista, nervii erau tăiați și n'avea „voiuța” educată pentru viață. Ne-am

infundat așa de mult în teorii infinite, încât am pierdut din vedere partea realității în existența unui individ. Am împuiat capul tinerilor cu „savantlăc”, dar nu i-am făcut apți pentru viață.

Ce deosebire, de viață studentească engleză sau germană! Fânărul englez, la 15 sau 16 ani, nu mai învață abstracțiuni sau năzbatii, întră în contact cu realitatea, într'un atelier sau într'o fabrică. Nu toată lumea merge la acele colegii aristocratice de la Oxford sau Cambridge, — apanajul unei mari aristocrații, sau a unei burghezii prea bogate.

Trebuie să existe o măsură în toate: în cultura pe care ți-o faci, după nevoile vieții tale sau a spiritului tău. Fără să mă înșel, 80% din tinerii noștri nu mai știu nimic din toată „știința” ce li se dă în școală, de îndată ce-și aleg o carieră sau se ocupă de o meserie. Și este firesc să fie așa.

E un scandal ca un elev să-și piardă un an, citind botanica, fără să deosebiască sau chiar să cunoască ce-i o lăleă și ce-i un iris sau ce floare crește în cutare sau cutare anotimp. Tot așa de inutilă este mineralogia abstractă, care dă elevului toate cunoștințele, fără -ai arăta și pe teren, pietrele ce le studiază.

Astfel se întâmplă în toate direcțiile.

Dar studentul german? Mănuște rilogismul, cu aceeași desteritate ca și sabia. Întrând în viața studentească, caută să se înalțe la o misiune, are clubul lui, cercul lui, prietenii lui de antrenament și de sport, ca și orele lui de studii serioase. Organizație pătrunsă de marea sa misiune, studentimea germană— a spus-o Mussolini — a salvai Germania de bolșevism. Un locotenent german, student la Muenchen a asasinat pe Kurt Eisner, dictatorul roșu de azi. Studenții germani au culcat la pământ pe toți inamicii patriei; în plină ocupație franceză, sub ochii vigilenți ai poliției franceze, au asasinat pe faimosul guvernator renan, care trăda interesele germane.

Schimbarea radicală a sistemelor noastre de învățământ se impune, ca și transformarea unui mare număr de licee, în școli de specialitate.

Cangrena învățământului nostru, falimentul unui anumit învățământ, metoda scolastică de a creia savanți ridicoli și nu oameni — trebuie părăsită, căci de mult a dat faliment. Cei zece ani ce au trecut după război au dovedit încă odată naivitatea lui.

Suntem fericiți că d. Drumeș a deschis larg rana. Noroc că eroul d-sale s'a înălțat spre o superioară viață sufletească — ce rost ar fi avut altfel romanul? N'a ajuns un simplu slujbaş dintr'un intelectual cu mari pretenții, nici un agent de club... Din acest punct de vedere romanul d-sale e binevenit, ca metoda de a pune în discuție și meditărea publicului niște mari și profunde probleme de viață. Dacă banul azi are importanța lui în viață, nu este, însă totul. Și acest lucru să știe intelectualul pentru a nu cădea în ispitele, durerile fizice și morale ale lui Ilarie Magheru.

TEATRUL NAȚIONAL, — CRAIOVA

— INCHIDEREA STAGIUNEI —

de AL. IACOBESCU

Teatrele de provincie se izbesc de unele neajunsuri ce le stăvilesc avântul, oricare ar fi jertfa ce se impune când e vorba de educarea poporului. Alcătuiră repertoriului, mai cu seamă, avându-se în vedere cerințele aceluiași public, care urmărește evoluția teatrului, între clasicism și pise moderne, cu stăruitoare și nelămurită îndărătnicie, necesită o adâncă pricepere și-o cumpănită luare-aminte. Piesele nu se pot menține pe afiș decât în măsura în care înțelepciunea alcătuirii acestui repertoriu poate impune publicului spectator dragostea de arta adevărată. Și gustul acestui public trebuie cercetat în legătură cu evoluția culturii lui, fiecare nouă stagiune aducând cu totul altă schimbare în bunul mers al unei instituții care prin ea însăși se cere îndrumătoare de spirite. Din acest punct de vedere, stagiunea anului 1929—1930 s'a impus prin cea mai deplină încuviințare din partea publicului, care a urmărit cu luare-aminte jertfele și străduințele noastre. Dintre cele douăzeci și opt de piese jucate, douăsprezece au fost premiere, în câte trei, patru și cinci acte, unsprezece lucrări dramatice în câte un act, cari au întregit programul sezătorilor și cinci piese reluări.

Cel mai deplin succes l-a obținut drama istorică Vlaicu-Vodă, care s'a jucat de cincisprezece ori, lucru neobișnuit la Craiova de la război încoace. De aceleași succese s'au bucurat și celelalte piese, originale și traduceri, cari s'au jucat între unsprezece și paisprezece ori: Bujoreștii, de Caton Teodorian, Diavolul, de Fr. Molnar, Puișorul meu, de Hennequin, Înșir-te Mărgărite, de Victor Efimiu și Heidelberg de altă dată, de Meyer Förster.

În deosebi, sezătorile au înregistrat adevărate succese prin înțeleapta alcătuire a programului la care s'a adăogat totdeauna o piesă într'un act din marele repertoriu universal ori dintre cele mai de seamă lucrări dramatice din literatura românească.

Ținând seama și de rețeta pe care au realizat-o sezătorile, în decursul acestei stagiuni, s'a încasat suma de 1.153.608 lei. Făcându-se o comparație între sumele încasate anual de la 1922 până azi și suma realizată la închiderea stagiunii din acest an, se poate constata că beneficiul a întrecut cu mai mult de jumătate încasările anterioare, fără să mai punem la socoteală rețeta de la Timișoara care, în 1928, s'a ridicat la suma de 713.000.

Succesul se datorește într-o largă măsură reprezentării pieselor românești, știut fiind că nu teatrul național, ca instituție de cultură, are datoria în primul rând să scoată în lumină lucrările dramatice originale.

Din excedentul realizat la închiderea stagiunii și la sfârșitul anului bugetar, s'a acoperit suma de 2.700.000 lei din deficitul de trei milioane și jumătate existente la începutul stagiunii, ceea ce înseamnă că nu numai valoarea intelectuală a stagiunii s'a bucurat de sprijinul și încuviințarea spectatorilor, dar și străduințele din punct de vedere administrativ au dat roade îmbucurătoare, — deficitul rămas în vremea din urmă în sarcina teatrului netrecând suma de 800.000 lei. E lesne de înțeles însă că aceste deficite au apăsător în chip covârșitor asupra bugetului,

lui, din care pricină s'a împiedicat realizarea succeselor pentru cari direcțiunea și-a luat din vreme toate măsurile. Din lipsă de fonduri, desăvârșirea trebuia stăvilită, căci existența acestor deficite înseamnă o veșnică perturbare în echilibrul bugetar și, odată ce direcțiunea avea îndatorirea să lichideze cu aceste neajunsuri, ea se vedea silită să-și curme avântul, ori de câte ori era vorba de-o temeinică înfăptuire.

Publicul craiovean, îndeajuns de pregătit pentru teatru, nu se mulțumește cu montări de umplutură. El reclamă lucrările dramatice înscrise în repertoriul dramaturgiei universale, montate cu fastul pe care Craiova nu-l poate deocamdată realiza, cu infimele mijloace și resurse de cari dispune. Fiindcă nu se pot monta cu fastul cerut douăzeci de premiere, când suma destinată montării și mobilierului nu trece de 500.000 lei. Cu toate acestea, fiindcă seama de realizarea unui program bine stabilit, s'ar fi putut înfăptui o operă și mai trainică, dacă în a doua jumătate a stagiunii nu s'ar fi ivit unele neajunsuri cari au pus piedici activării din pricină că o parte dintre cei mai valoroși interpreți s'au îmbolnăvit, scena suferind unele lacune cărora nu li se poate impune deocamdată o îmbunătățire. Pentru aceasta, s'a făcut apel la d. I. Morțun, care urma să joace rolul principal din piesa „Regele” de Robert de Flers și d-sa nepri-mind, direcțiunea s'a văzut silită să renunțe la un spectacol care ar fi însemnat un adevărat succes pentru scena craioveană.

Dar, trecând peste aceste neajunsuri, trebuie să ținem seamă în primul rând de realizări, în legătură cu situația critică financiară în care se găsea teatrul la începutul stagiunii. S'ar fi putut face sforțări, cum s'au mai făcut și în alte rânduri, fără rezultate îmbucurătoare, dar aceste sforțări ar fi încurcat poate chibzuita întrebuintare a fondurilor, — fără să mai punem la socoteală neliniștea în care s'a săbătut teatrul ca să-și echilibreze bugetul, — fiindcă odată ce inspectorii contabili ai Ministerului au constatat deficitul e numai decât trecut în debit la Administrația Financiară care se grăbește să execute. Prin urmare, sarcina acestor deficite a fost cel mai puternic neajuns care a zădărnicit realizarea desăvârșită a unui program început cu deplină temeinicie spre satisfacția publicului spectator.

O deosebită însemnată în desfășurarea programului au avut-o sezătorile artistice-literare. Porând dela încredințarea că teatrul trebuie să fie, înainte de toate, o școală, atât conferințele și lecturile, cât și lucrările dramatice cari au întregit spectacolul, au desvâluit diferite etape în istoria civilizației, ele zăgrăvind manifestările sufletești ale fiecărei epoci prin cuvinte lămuritoare smulse din înțelepciunea unor oameni competenți și iubitori de cultură. D-nii Ion Foti, Radu Gyr, C. D. Fortunescu, Pamfil Șeicaru, Al. Iacobescu, Romulus Dianu, Ion Dumitrescu, au făcut legătura între trecut și prezent, desvâluind tainele viitorului, printr-o puternică desfășurare de adevăruri încheiate în cuvântări serioase și apropiate de realitate, — în afară de cuvintele

lămuritoare ale d-lui Al. Lazeanu, directorul teatrului, care, înainte de fiecare premieră, a ținut să inițieze publicul în desfășurarea dramaturgiei moderne, rostind cuvinte pline de simțire despre opera dramatică a marilor scriitori: Bernard Shaw, Robert de Flers, Leonida Andreev, Henry Becque și alții.

Spuneam mai sus că teatrele de provincie au neajunsul de-a nu împăca totdeauna mijloacele de realizare cu cerințele publicului. La închiderea stagiunii anului curent s'a putut constata, în legătură cu succesele câștigate, că gustul publicului trebuie format, neținând seamă de o anumită mentalitate care, străină de cultură, nu caută în spectacol decât un mijloc de distracție, confundând o revistă cu o lucrare dramatică sortită să înfrunte veacurile. Tocmai pentru aceasta s'au înscris în repertoriu piese cari fac parte din repertoriul Comediei Franceze și cari, în fiecare an, se bucură de același succes. Bernard Shaw, Henry Becque și August Strindberg înscamnă trei etape în evoluția teatrului modern și lucrărilor lor, de-o factură etern și profund omenească, sunt icoana desăvârșită a unei epoci care, lup-tând să se desătușeze din pulberea romantică a trecutului, desvâluie într-o lumină nouă starea de suflet a omenirii dinainte și de după război. Intențiunile direcției teatrului n'au fost cătuș de puțin greșite. Piesa „Corbii” mai cu seamă, și-a ajuns ținta. Publicul a plecat dela spectacol înobilat sufletește, încredințat că durerea omenească e veșnică și că numai prin suferință se poate înălța un cuget hărțuit de micile neajunsuri zilnice. Prin urmare, odată ce o străduință a fost încununată de succes, înseamnă că ea s'a apropiat de nevoile intelectuale ale vremii, deschizând în lumina viitorului poarta sortită să smulgă din necunoscut tot ce poate fi de folos generației pe care-o slujește.

În legătură cu aceasta, fiindcă actualul local de teatru, nu corespunde cerințelor, s'a luat inițiativa organizării mijloacelor pentru reclădirea localului de teatru atât de trebuincios Craiovei. După discuțiile pe cari direcțiunea teatrului național craiovean le-a avut cu d. Liviu Rebreanu, directorul Educației Poporului, s'a ajuns la convingerea că această necesitate trebuie cât mai grabnic înfăptuită, — direcțiunea teatrului, din Craiova având grijă să ia contact cu toate personalitățile și șefii autorităților locale, ca să se poată încheia cât mai temeinic sprijinul ce trebuie dat unei hotărâri atât de îmbucurătoare.

S'au făcut mai multe propuneri în legătură cu alegerea locului pe care trebuie clădit noul teatru. Cel mai apropiat de realizare și, în același timp, mai de folos unei grabnice înfăptuiri, — după propunerea direcțiunii teatrului național, — e locul pe care-a fost clădit vechiul teatru Belle-Vue. Deschizându-i-se perspectivă, prin exproprierea caselor din str. Justiției, în legătură cu planul de sistematizare ale orașului, s'ar putea creia în jurul noului local o adevărată Avenue de L'Opera. — un local de teatru având nevoie și de-o înfățișare cât mai apropiată de civilizație, mai cu seamă azi când cerințele sunt atât de necruțătoare.

ușă și ușa...

UN COLȚ AL RONDELELOR aduce „Luceafărul”, condus cu atâta energie de d. I. C. Sava. Firește: și mai bune și mai slabe. Se remarcă în deosebi: Rondelul florilor de hârtie și Rondelul zambilelor. Acelaș No. 2 (An. III) aduce o interesantă pagină de proză

IN „BOABE DE GRAU” (No. 2) aceleași comunicări interesante, aceleași clișee prețioase, aceeași execuție ireproșabilă, aceeași cronică bogată și variată.

Se remarcă în deosebi: Casele mele de vis — de Regina Maria — o minunată trecere în revistă a cuiburilor regale — din care se desprinde dragostea pentru natură, pentru singurătate și vis. Urmează darea de seamă a d-lui Constantin Miloia despre: „Muzeul Banatului”; aceea despre „Muzeul limbii române” — semnată Lia Manolescu — cum și o a III-a, a d-lui G. D. Mugur, despre „Fundatia Regele Mihai” — din care desprindem o noutate:

„Fundatia se reface pentru a propovădui cultura tot în concepția ei inițială de omenie și pentru a lucra susținut în spiritul aceleiaș doctrine”.

Numărul se încheie cu schița tragică „Rândunica albă” a prozatorului bulgar Iordan Iovcov.

Cronica interesantă, bogată, variată și nouă.

UN FRAGMENT POSTUM despre „Așezarea vorbelor” de I. Slavici publică „Ad. lit.”, 495.

LUI C. GHEREA îi este închinat No. 494 al „Ad. lit.”. Scriu: d-na Izabela Sa-

Localul teatrului, după aceeași propunere, n'ar trebui să aibă mai mult de șapte sute de locuri. În schimb, clădirea lui, care ar necesita o cheltuială de cincisprezece milioane lei, va trebui înzestrată cu o scenă care să împlinească toate cerințele zilelor noastre, ea fiind la rândul ei înzestrată cu tot utilajul modern și cu toate aparatele necesare.

Veacul al douăzecelea, învăluit în aureola civilizației, cere cuvântului darul sortit să lege de suflet lumina dătătoare de viață. Într-o vreme când mașinaria tinde să înlocuiască exteriorizările sufletesti căutate de-a lungul veacurilor de ațâția mari slujitori ai cuvântului, teatrul, în oricare colț al țării s'ar găsi, se cuvine respectat și sprijinit pentru formarea educației generațiilor ce vor veni. Singur teatrul e marea școală a sufletului, și-atunci când izbânda trecutului stă față în față cu năzuințele ce-si așteaptă șborul către apele viitorului, casa menită să adăpostească înțelepciunea lui Sofocle, a lui Shakespeare și-a lui Moliere, trebuie înălțată prin muncă și jertfă ca să înfrățască sub acoperământul ei sufletele pentru marea biruință a desăvârșirii.

AL. IACOBESCU

doveanu; d-nii: A. Maniu, D. I. Suchianu, T. Arghezi, etc. Ni se adaugă o pagină cu „gânduri despre om și operă”. În general — Gherca este prezentat cu destulă obiectivitate — și mai mult ca scriitor.

„ȘCOALA SECUNDARĂ” continuă să aducă aceleași serioase preocupări în legătură cu această ramură de învățământ. Numărul 3 -- 4 se deschide prin studiul „Din neajunsurile excursiunilor” (al subsemnatului), format din 3 capitole: Lacune: Cine va conduce excursiunea (Propuneri), Excursiunea școlară (Prevederea), Urmează începutul unei serioase cercetări asupra „Surmenajului în școală”, semnat: Elena Gheorghiu; Despre modificările la care continuă să fie supus învățământul vorbește, cu multă dreptate, d. I. Dongo-rozi, iar despre concursul Fidacului, d. M. C. Gheorghiu. Urmează raportul d-lui C. D. Fortunescu despre „adunarea generală a Asociațiunii”; diferite comunicări de ordin profesional, recenzii asupra cărților și revistelor.

D. R. ORTIZ, profesorul și cercetătorul lucrurilor italienești la noi a fost sărbătorit, la Universitate și în câteva (prea puține!) periodice. Ca unii cari cunoaștem o bună parte din activitatea academică a d-lui R. Ortiz (multă vreme, colaborator al „Universului literar”) nu putem de cât să ne alăturăm din toată inima la acest meritat omagiu — al cărui singur eusur este că n'a fost anunțat din vreme spre a i se da proporțiile cuvenite.

Intrucât ne privește ca unul dintre aceia cari au trecut pela rodnicul laborator care este „Seminariul de limba și literatură” de pe lângă Facultatea de litere din București — nu ne putem izola. Și mulțămim pentru silința ce și-a dat de a apropia cele două popoare fraterne — făcând cunoscute, mai ales, Românilor, produsele nepieritoare ale scrisului italian.

„ROMÂNII DE PESTE HOTARE” este titlul voloroasei fascicole pe care cunoscuta revistă culturală: „Cele trei Crișuri” o închină acestei probleme naționale. Colaborează, prin studii și articole, personalități de primul rang ca aceea a d-lor: S. Mehedinți, Ion Grădișteanu, Ion Foti, Sextil Pușcariu, Traian Birăscu, Vasile Stoica, prof. Paul Negulescu, Ștefan Ciobanu, Radu Budișteanu, col. V. Bacaloglu, Bogdan Ionescu, George Baiculescu, etc.

Execuția ireproșabilă.

UN IMPORTANT STUDIU despre poetul Octavian Goga — publică, în No. 10—12 al „Propilelor literare”, colaboratorul nostru, d. I. Foti — care, în aceeaș fascicolă, vorbește despre „Câteva constatări în America centrală”, scrie „Cronica literară”, „Cronica culturală și politică”, „Cronica teatrală” etc.

CU UN BOGAT și select sumar — în deosebi — de versuri — ne vine No. 4 al „Pleiadei” în care se remarcă — cu drept cuvânt — „Nemângâiere” a d-lui George Dumitrescu, „Castelul zăvoilor” al d-lui Radu Cyr, apoi, versurile celorlalți colaboratori: Radu Boureanu, Ion Mihai Georgescu și George Palladi. De asemeni

bine și obiectiv reprezentată latura critică prin articolul d-lui D. Murărașu despre: „Teoria păturii suprapuse și Eminescu”, al d-lui R. Teodorescu despre „Reperoriul original”, prin recenziile d-lor C. Orăscu și Radu Gyr.

Ca proză artistică ni se dă dutoasa schiță a d-lui V. Grecu: „Quantum mutatus...”.

PORTRETUL LITERAR al lui Alexandru Antemireanu, întemeietorul „Floarei albastre”, continuă să fie schițat prin caracterizări, amintiri și citate, în No. 3—4 al „Scrisului nostru” de la Bârlad de d. G. Tutoveanu. E o minunată pagină de cunoștință în legătura cu vechea boemă literară — și, în acelaș timp, o faptă bună

IN ACELAȘ NUMĂR, schița postumă „Tipșa”, a regretatului prozator D. Fărcășanu „om de un talent dătător de nădejdi și care aducea literaturii noastre un suflu puternic din aerul proaspăt și tare al munților, scriind într'un graiu de-un pitoresc și de-o bogăție care-l făceau un urmaș demn al lui Ion Creangă”....

RESTUL numărului: versuri mediocre și uneori atinse de filoxeră (Amiază), pagina critică — bogată și pricepută.

DE CINE E „Cântarea României?” „Ad. lit.”, într'o notă a n-rului 497, ironizează pe d. I. Foti care a afirmat că e de N. Bălcescu.

Firește că nu e locul — aici — să reluăm această discuțiune care durează de 3 sferturi de veac. Ne impresionează însă faptul că autorul notiței nu va fi avut ocaziune să se țină în curent cu această controversă în legătură cu care noi am susținut exact aceleași păreri în următoarele numere ale „U. L.”: 13, 20 și 31 (an. XIV) cum și în manualul de Limba română (cl. VI) întocmit în colaborare cu d. Șt. Pop și d-na Stella Burnea, doi distinși reprezentanți ai învățământului limbii materne la noi. Și pentru ca lucrurile să nu pară cu totul izolate, îi vom aminti numele câtorva susținători ai aceste teze: Al. Obodescu, V. Alecsandri, Gr. Tocilescu, Enea Hodoș, O. Densușianu, I. Nădejde, D. Bolintineanu, N. Bălcescu, I. Ghica, dar mai ales: I. N. Apostolescu, Mihail Dragomirescu și tânărul licențiat Lucian Predescu, autorul broșurii „O controversă literară: Cine e autorul poemei „Cântarea României”, publicată la Iași, cu o prefață a d-lui Ilie Bărbulescu, profesor universitar.

Firește că, pentru a fi complet edificat, acelaș autor va trebui să caute capitolul respectiv din scrisoarea lui I. Ghica „Nieu Bălcescu” — cum și, mai ales, studiul introductiv al cunoscutului cercetător literar, N. I. Apostolescu, acela care, în 1914, publica, în editura „Flacăra”, broșura: N. Bălcescu: Cântarea României.

Fără îndoială că — în astfel de condițiuni — ironia de mai sus poate fi ușor echivalată cu oarecare. lipsă de cunoștințe istorico-literare — ceea ce e, într'adevăr, grav.

P. I. P.

Literara

O seama de cuvinte

Contele de Molé, consilier al statului, spuse într-o zi lui Napoleon :

— Sire, Voi ați ucis spiritul revoluționar în Franța!

— Vă înșelați, răspuse Napoleon, eu sunt semnul care marchează pagina unde s'a oprit revoluția; dar după moartea mea se vor întoarce toate foile!

Vizitiul regelui Prusiei, Frederic II, îl răsturnă într-o zi, din care cauză regele se supără grozav.

— Îmi recunosc greșeala Sire; dar nu sunt singurul om care greșește pe lume!

Eu cred că și Voi ați pierdut atâtea războaie tot din greșeală.

Regele Ludovic Filip, în timpul unei călătorii în Normandia, oferă o țigară primarului unui oraș, care îi făcuse o primire foarte călduroasă.

— Țigara asta, ah! sire, strigă primarul pătruns de recunoștință, această țigară o oai fuma-o toată viața mea!

Într-o zi un curtezan spuse bufonului lui Filip II, regele Franței :

— Dacă vei continua să mă ții în batjocură, te voi străpunge cu sabia.

Infricoșat, bufonul merse să se plângă regelui :

— Sire, se alentează la viața mea.

— N'ai nici o frică, spuse suveranul. Dacă cineva te va ucide, va fi executat de mine însuși cinci minute apoi.

— Oh! Sire, reluă bufonul, Majestatea voastră nu poate să facă acest lucru cinci minute înainte?

Emil Augier fu întrebat odată, dacă este mulțumit de un nou colaborator al său.

— Incântat, răspuse el: este o perlă. De câte ori sunt în lucru, îi cer avizul. El mi-l dă, eu fac tocmai contrariul și succesul este sigur.

Sub regimul ultimului rege francez, un solicitator vine să găsească pe un înalt funcționar, cunoscut în acea epocă prin lipsa sa de scrupule. Asigurându-se că sunt singuri, solicitatorul spuse acestuia cu un aer misterios :

— Domnule, suntem între noi, Iați 10.000 de franci și nimeni nu va afla nimic.

Ia care înaltul funcționar în chestie răspuse fără să se cîntească :

— Ascultă-mă, domnule, dă-mi 25.000 de franci și spune apoi la toată lumea.

bazar

COMEDIA FRANCEZĂ ȘI ANDRÉ LUGUET

Comedia Franceză a dat în judecată pe societarul său André Luguët, cerându-i daune în valoare de 100.000 franci.

Luguët este acuzat de a-și fi călcat contractul ce-l avea cu Comedia Franceză, apărând într'un rol pe scena unui alt teatru.

Procesul va fi judecat la 26 Iunie.

BOGATE ZACAMINTE DE RADIUM ÎN RUSIA

Ziarul „The New-York Herald” scrie că conducătorii institutului de radium de la Petrograd cred că recente descoperiri de radium vor revoluționa industria acestui metal în întreaga lume. S-au găsit urme de radium în forajele făcute în regiunile petrolifere din Caucaz și Dagestan.

Institutul a trimis cercetători la fața locului ale căror rapoarte afirmă că zăcămintele de radium sunt foarte bogate.

„VRĂJITOAREA” DELA NISA

Vrăjitoria face încă și în zilele noastre victime. Una din cele mai recente este d-na Anne Simmonot din Nisa. Sunt însă și beneficiari ai superstiției, și între aceștia este d-na Mary, o faimoasă expertă în magia neagră.

D-na Simmonot a vizitat pe d-na Mary în luna August. Cea din urmă s'a obligat să-i ghicească viitorul de trei ori pe săptămână, în schimbul unei taxe de 25 franci de ședință.

Invoiala aceasta a ținut până luna trecută când d-na Simmonot a declarat că fiind urmărită de nenoroc, îi cere vrăjitoarei să-i spună cum să îmbunzeze destiul.

D-na Mary e însă pricepută. Ea i-a spus clienței că averea ce i-o lăsase soțul ei — vreo 500.000 franci — era pătată și că umbra soțului clienței ei îi apăruse și-i spusese că acești bani trebuiau purificați.

D-na Mary își lua angajamentul să facă ea această purificare. În acest scop a pus un plic cu 100.000 franci, în bancnote, în corsajul rochiei, murmurând tot timpul formule cabalistice. După aceasta a restituit plicul d-nei Simmonot cerându-i să nu-l deschidă. Actul purificării ia repetat până când toți banii au fost supuși acestei operații. Același lucru s'a întâmplat cu un sac de bijuterii în valoare de 160.000 franci.

După această d-na Mary s'a făcut nevăzută. Deschizând în fine plicurile d-na Simmonot a constatat că purificatoarea le lăsase goale. Chestia a ajuns la poliție care face cercetări pentru prinderea „vrăjitoarei”.

caricatura zilei

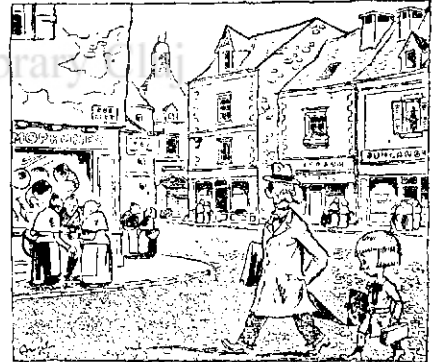
VANĂTOR DE DUMINICĂ...

— Artur, când te întorci dela pescuit, nu uita, te rog, să aduci acasă pentru de-
jun o cutie de sardele!

(Ric et Rac — Paris)

CREAȚIE

— Tată, ai putea să-mi spui: cine a făcut primul fonograf?

— Bunul Dumnezeu, fiul meu: el a luat o coastă dela Adam și a făcut... prima mașină vorbitoare.

(Pête-Mête — Paris)

DISTRACȚIE!

— Dacă vei continua să fii răutăcios, nu te voi mai duce să vezi cum îi scoate dinții lui papa!

(The Tatler-Londra)

BIZANTINI CA DECORATORI *)

de A. BALTAZAR

Cel dintâi care va fi vorbit de rău sfinții bizantini nu a rămas desigur cu nimic dator adevărului, dacă potrivit pătrunderii sale s'a mărginit a critica numai chipul sfântului așa cum e construit de zugravul Athonit, fără a lua în seamă decorul, care poate reprezenta întreaga valoare în decorațiunea primilor zugravi creștini. Nu ar fi cred lipsit de interes o cercetare a deosebitelor icoane rămase de pe urma civilizațiunii greco-bizantine, care, în ceia ce privește arta iconografică, și-a dat vreme de secole prețioasă contribuțiune, ce trebuie să fie socotită vrednică de același bun renume cu care străvechea decorațiune ninivită cât și cea egipteană a pătruns până la noi.

Opera icoanelor athoniți are și ea un caracter propriu, fapt ce îi asigură dintru început o stimă aparte printre mulțimea de stiluri în diferite caractere și de origină deosebită. Au bizantinii aceștia modul lor particular de a obține un decor fie că e vorba de acele admirabile împletici depe manuscrise, fie că redau printr-o stilizare bogată pompoasă găteală a primilor împărați creștini. În oricare icoană bizantină elementul decorativ este atât de aparent și ca efect atât de armonios, încât te întrebă cum de niște atât de buni decoratori, când e vorba de chipul sfântului au comis greșeli de nerterat. Fost-a oare în intențiunea decoratorului creștin de a sacrifica adevărul plastic nnei stilizări de gust, așa cum a făcut miniaturistul japonez? Se prea poate, și atunci fobia umora nu și-ar mai avea rostul, cum nici așa nu-l are zâmbetul profan cu care alții întâmpină aceste prețioase reliefe.

Oricum ar fi un lucru rămâne pe deplin dovedit: sfinții bizantini sânt exclusiv opera imaginațiunii călugărilor athoniți care, închiși în cetățuea dela Athos, construiau pe dinafară chipuri de sfinți. Sânt încă acești sfinți de o expresiune uimitoare: hieratismul atitudinii ajutat de imobilitatea feței, redau în mod desăvârșit caracterul de evlavie și de resemnare ce trebuie să-l aibă cei ce servesc pe Dumnezeu Tatăl.

Maica-Precista este, cu copilul-Christ în brate, duioasă și smerită totdeauna: fără Christ-Învățătorul sau în preajma crucii purtătoare a prea sfântului său trup, Fecicara are ochii plânși încremenți într-o durere mută. Christ, cu rare variațiuni, poartă pretușindeni în figura-i divină farmecul ascuns al dumnezeesului său suflet: figură, nu ca în iconologia catolică, frumoasă, înobilată, ei suferindă, așa cum e probabil să fi fost figura Omului care a purtat pe umerii lui păcatul întregii lumi.

Sf. Ioan, intransigentul moralist al Herodiadei, are o înfățișare aspră, așa cum apare pe plafonul nathexului dela Batiște.

Sfântul Gheorghe, frumos dar înfricoșat, într-o atitudine vitejească; cum șade bine unui războinic, și mai ales unuia care nu s'a lăsat mai prejos decât rusticul Hercul cel cu leu nemieci, deoarece a răpus balaurul din fozerul Livanului. În frescurile dela Curtea-de-Argeș, păstrate în Muzeul nostru avem un Sfânt Gheorghe de o remarcabilă stilizare. Expresiunea feții e calmă, un calm care nu e decât o

suavă virtute creștinească, deoarece Sfântul nu are nimic din poza eroilor, deși săvârșise minuni mari între care și aceea că izbăvise Biserica lui Cristos „de cel nevăzut înghițitor din adâncul iadului, și de păcat, ca de un balaur purtător de moarte”. Sfântul poartă părul adus în inele rânduite în cărări simetrice. E un chip de tânăr blond²⁾, palid, nalt, care ține o sabie gata de a o vârî în teacă, ceia ce îi dă o înfățișare războinică deosebită.

Sf. Mihai, arhistrategul oștilor cerești, așa cum e pe un mozaic dela biserica Sf. Luca din Focida³⁾, are o înfățișare vitejască de parcă e gata de a dobori dușmanul. Înfățișat toți acei sfinți mucenici, purătorii darului Duhului Sfânt și jertfiții propăvăduitori ai Verbului divin, sânt de o expresiune potrivită cu viața pe care o petreceau, o viață veșnică expusă persecuțiunilor, de unde și aceea încruntare a sprâncenelor, semn de durere, întipărit pe fața oricărui sfânt athonit. Sfinții bizantini vorbesc de înverșunata rezistență pe care a întâmpinat-o ideea creștină pentru a cuceri lumea.

Tată care poate fi motivarea atâtor frescuri neînțelese a atâtor fețe schimonosite, obrazuri vestede, frunți încrețite. Această tendință realistă din opera athoniților nu poate scăpa nici unui analist. Închiși în mănăstiri, călugării-pictori zugrăveau modele de sfinți conforme pravoslavniciei biserice ce nu îngăduia nici un „chip cioplit”, deci nici o înrăurire a artei păgâne din epoca culminantă a statuerii grece; călăuzit de o adevărată intuiție artistică, pictorul însemna pe figura sfântului eroit din închipuire, suferințele acestuia așa cum îl povățuia cărțile sfinte.

Ca buni decoratori ce sânt, bizantinii au priceput din vreme că o decorațiune trebuie să păstreze nealterat caracterul decorativ al genului, care, pe cât se poate, trebuie ferit de tehnica picturii profane. Aci, în frescurile bizantine nu sânt problemele dificile de compoziție, nu e perspectivă, nu sânt valori, nu sânt racursiuri nici mișcări academice, nici originalitate în poză. Artistul trebuie să execute un chip de sfânt, dar un sfânt, o reprezentare care să fie lipsită de atributul pământesc. căreia numai aiurea, în ceruri, îi poți întâlni adevărata entitate. Așa fiind, și urmând unei prescripțiuni decorative, sfântul — modelul — se substituie unui pretext de tablou în care elementul decorativ, alcătuirea stilistică, e unica țintă a artistului. De aci acele fonduri convenționale în aur sau în albastru clar, străbătute de rotoacele cu monograma crucii, compusă din X peste care se suprapune litera P, ceia ce dă rebusul: ISUC HRISTOS PANTOCRATOR. De aci iarăși acele siluete suspendate în aer fără umbră purtată, elementara justificare a repazării unui corp pe un altul.

Tot astfel se explică aripile heruvimilor

1) Aluzie la omorirea balaurului. Vezi Viețile Sfinților. Tomul VIII pag. 734.

2) Biserica catolică îl dă tot blond. Așa reese și dintr'un vers al lui Rostand. Vezi l'Aiglon, Actul I, pag. 22.

3) L'Épopée byzantine. Basile II Bulgarochton. G. Schlumberger, pag. 1.

și serafimilor, ființi supraumane fără corp dar numai cu aripi, aripi frumos stilizate, două roșii, două albe, cum și prezența nimbului determinat printr-o circunferență. — la Crist divizată de brațele unei cruci — nu o elipsă sau o fosforescență ca la pictura profană.

Singura parte asupra căreia artistul bizantin insistă este figura, unde, după cum am arătat, să răsfrânge un sentiment, o patimă. Încolo totul este supus regulilor decorative, desenul nu-l preocupă, coloritul îl falsifică cum se întâmplă în orice stilizare, demitentele sunt suprimate, rămân costumele, pe care îl stilizează cum poate mai bine, și cadrul, care totdeauna e o bogată armonizare de linii și culori. Și aci se vede marea înrăurire pe care a exercitat-o arta mozaicului asupra decorațiunii timpului; aci rezidă explicația rigidității figurilor bizantine. Convenționalismul mozaicului e luat de model în alcătuirea imaginilor. Câmpul imposibil de tradus în mozaic trece în frescuri ca un fond viu, de un colorit convențional: tot astfel planurile, temențele mărginite, retezate, trec dela mozaic pe zidurile bisericilor ca și pe măruntele obiecte ale cultului, epitafuri, relievarii, psaltiri, etc. Draparea sfinților încălta e o vrednică traducere a tehnicii mozaicului.

E de notat faptul că aproape toată decorațiunea bizantină e ocupată de subiecte religioase cu rare specimene de compozițiuni războinice și acestea reprezentate prin miniaturi. De ce oare Bizantinii să se fi consacrat mai mult subiectelor religioase? E oare înrăurirea epocii, a acestei istorice epoci, când creștinismul își încheia dogma?

Ce păcat că Bizantinii nu s'au pasionat și de subiecte din viața lor civilă. Inconveniențe fastuoase, procesiuni impunătoare unde în jurul Atotputernicului Bazileus și Prea-Cuceriticii Basilissa, roiau mulțimea de strategi, arhistrategi, magistri, spătari și arhișpătari, scholari, în costumele lor bogate, armele cele încrustate, scuturile purtătoare ale creștinescului semn, prapuri brăzdați de semnul crucii. Totuși aci colo întâlnim câteva reprezentări din viața civilă și viața de curte, unde se poate vedea portul vremii. Reprezentările acestea se întâlnesc numai în domeniul miniaturii de care Bizantinii au făcut o atât de largă întrebuintare.

Nu le putem fi decât recunoscători oropsiților decoratori bizantini pentru această prețioasă și sinceră redare a costumului vremii de atunci. Fără acea meticuloasă stilizare, care pune în evidență cel din urmă punct, n'am fi știut ce înseamnă costumele și găteala bizantină, care, din punct de vedere al decorațiunii cu greu se împacă cu efectele de factură ale picturii de sevalet. Bizantinii au înțeles mai bine ca oricine caracterul decorativ. Dacă i-am judeca ținând seamă de exigențele specifice ale genului acesta, e sigur că vom întâlni în ei decoratori de seamă.

*) Fragment dintr'un studiu publicat în „Viața Românească”, în anul 1907.

Interview-uri

...CU D-L VICTOR EFTIMIU

În prezent, domnul Victor Eftimiu e omul cel mai vorbit de rău, așa că orice reporter isteț în astfel de circumstanțe, nu ar fi găsit oportun decât cel puțin să-l ocolească.

Expedițiile polemice nu pornit din cercuri unde, personal, avem simpatii prețuite, foarte simandicoase, dar fiindcă ne declinăm orice competență în materie de legislatură teatrală, visita noastră a fost provocată de alte pricini, în afară de gâlceburile ce nu-l privesc decât pe Domnia sa, exclusiv.

Noi am vrut să ne întreținem o oră cu poetul inspirat, cu prozatorul ingenios și mai ales cu dramaturgul și omul de teatru prodigios, priceput și de incontestabilă valoare. Căci a semna în curs de 25 de ani peste 40 de opere, toate subliniind o izbândă în felul ei, aceasta dovedește din partea actualului director general al teatrelor o consecvență, o tenacitate profesională și un elan, demn de grenadirii glorioși ai lui Bonaparte.

Coborîtor din codrii și stîncile Pindului, acolo unde ochiul se exersează și se innăsprește de timpuriu, avantajat cu o prezență trecută de mult în legendă, plus belșugul de talent cu care l-au dăruit Zeii, era fatal ca acest gladiator al propriului destin să cucerească cele mai forte metereze. Despicăm chiar Nepătrunsul și afirmăm cu certitudine că, în afară de premiul național pe care nu e exclusiv să-l ia chiar în cursul acestei luni, domnul Eftimiu se va ridica, într'un viitor apropiat, Ministrul, nu importă în ce formațiune politică. Ste totuși lumea că pe acest literat dărz, născut parcă sub augurul unor vrăji, în care orice glonte ricoșează, dispune de cele mai precise mașini care să-l ducă oriunde dorește.

Și în fața unor astfel de oameni, arborăm administrativ steagurile.

— Ce faci? Am primit cartea dumitale de vizită, dar eram ocupat și nu puteam să-ți fiu imediat la dispoziție?

— Știu și eu?...

— Nici nu-ți dă 'n gând. Judecăm procesul directorului unui circ din Moși cu imblănzitorul său de lei. Căci toate diferențele de felul acesta se judecă aici. A fost interesant. Păcat că n'ai asistat. Cu ce să-ți fiu agreabil?

— Interviuul.

— Chestia veche — n'a mai închis-o?

— S'o închidem astă seară. Cred că sunteți mai liber.

— Și da și nu. Insfârșit...

— Cu ce să 'ncepem?

— Cu sănătatea.

— Sunteți sănătos desigur...

— Slavă Domnului.

— Tânăr vă mai credeți încă? Juneșea D-voastră eternă, precum și anumite avantagii (bănuiți care: cele fizice) au dat loc la multe legende.

— În jurul scriitorilor se formează întotdeauna legende. Recunosc că și în jurul meu s'a creat, totuși unele prea exagerate. Sunt unele, pe care, iată și le spun numai dumitale, care, deși mă pun într'o lumină destul de avantajoasă totuși dovedesc că fautezia publicului e foarte generoasă. În ce privește faptul dacă mă consider încă tânăr, afirm că sunt într'adevăr cu mult mai tânăr decât mulți dintre debutanții de azi.

— De când ați început să scrieți?

— Din copilărie, dela vârsta de 12—13 ani! Scriam piese de teatru senzaționale pe care le jucam împreună cu micii mei prieteni și în care eu detineam întotdeauna, rolul principal. Imi plăcea mult să mă fac actor. Mai târziu, în liceu, scriam și romane — tot senzaționale, — mă ocupam cu pictura și cântam la vioară.

De toate acestea m'am lăsat însă și am abordat versurile.

— Unde ați debutat?

— La un ziar „Luceafărul vremii” sau cam așa ceva. Nu mai știu minte, cum îi spunea. Apoi la „Duminică” editată de Adevărul. Iscăleam proză și versuri sub pseudonimul Athanes. Asta era acum un sfert de secol! Exact în 1905.

Debutul meu adevărat însă s'a produs în 1907 în paginile *Vieții literare* a lui Chenedi și Coșbuc, unde am publicat primele versuri serioase.

Apropos, Adaogă sus acolo, unde e vorba de preocupările din copilărie, că-mi plăcea mult ciroul. Dam și reprezentații de felul acesta. Eram un clown admirabil

Vă gândeați că mai târziu o să *SCRIȚI* teatru în adevăr serios?

— Nu. Făceam toate astea din simplu vagabondaj spiritual. N'am avut propriu zis o vocație literară. Nici acum nu sunt sigur că am avut-o. Poate că dacă aș fi continuat să fac pe actorul, acum aș fi fost eliminat din teatru, dacă ași fi cultivat mai departe cu vioara, aș fi ajuns poate un cântăreț virtuos ori un compozitor vestit, căci și compuneam atunci. Cum vezi, am făcut literatură și, regret, că nici acum nu sunt convins dacă trebuia sau nu să mă felicitez.

— Aveți o dicțiune impecabilă; poate ați cultivat genul acesta.

— Da, l-am cultivat. Și mi-au spus mulți că aș fi ajuns un tenor strălucit. Și cum, după spusele Dumitale care crezi că ești și în asentimentul general, mă bucuram și de anumite avantagii fizice, închipuie-ți că aș fi ajuns miliardar. Aș fi cântat pe scenele apusene sau în America.

Cariera aceasta e cu mult mai rentabilă decât cea de literat.

— Și totuși D-voastră ați câștigat destul de satisfăcător cu literatura.

— E foarte adevărat. La noi însă nu s'a ajuns decât ca o infimă parte dintre scriitori să trăiască din produsul condeiului lor.

— Să revenim la vagabondaj. D-voastră ați călătorit mult...

— Foarte mult. Sunt un vagabond în-născut, cum foarte bine observă confrății mei. Dacă n'am avut vocație literară, am avut pe aceea a peregrinării. Dacă am renunțat la atâtea preocupări, dacă voi renunța chiar să fac literatură, nu cred că mă voiu putea priva de plăcerea de a voiaja acum, *nel mezzo cami della nostra vita*, cum sună versul lui Dante.

Căci eu, să știi, toată cultura mi-am făcut-o călătorind. Am văzut atâtea ținuturi, am vizitat atâtea orașe și muzee, am cunoscut atâtea oameni, că am ajuns la convingerea că a citi e numai ca să te convingi mai târziu că ai uitat tot, consider lectura un fel de sibaritism.

Pe oameni nu-i cunosc din romane și nici chiar din teatru, ci din marele tratat care e viața. Am o largă și adâncă experiență a ei. Și aceasta numai prin contactul zilnic și asiduu cu oamenii și mai ales din călătorii. La sfârșitul anului nu-mi fac socoteala câte rânduri de haine sau pălării am purtat, ci câte pături de tren, de hotel și de vapor am schimbat.

Spuneți-mi vă rog ceva despre marele succes al D-voastră: „Cocoșul negru”.

— Succesul meu mare nu a fost „Cocoșul negru” ci „Inșiră-te Mărgărite” care a fost primit atât de presă cât și de public cu mari elogii.

„În cariera mea dramatică s'a produs cu o regularitate constantă următorul fenomen: am reprezentat o piesă și a avut succes, asta însemna că cea următoare nu va mai avea. Vorbesc numai de succes de presă, căci cel de public l-am avut întotdeauna. Confrății mei, înspăimântați găseau cu cale să mă atace și încă ce atacuri!

Tot așa a fost și cu „Cocoșul negru”, la a cărei premieră a asistat Familia Regală. Principele Carol, actualul Rege, la felicitările ce-mi adresau Altețele lor Principescele a răspuns cu o vorbă de spirit: „Nu-l mai lăudați atâtea, căci se umflă în penele... „Cocoșului negru”.

Dacă însă publicul i-a făcut o primire entuziastă, în schimb presa a fost foarte ingrătă cu mine. Ca să vezi în ce măsură era pornită contra mea, îți voi spune numai că un ziar de teatru alcătuiase cu o zi înainte un număr special de caricaturi cu cocoși cu arpile smulse, cu câte altele de felul acesta, în care eram făcut, cum se

spunea barcea-parcea! Hei! Ce să-i faci! Balcani!

Cum a fost, Domnule Eftimiu, cu reprezentarea lui „Akim?”

— Cum să fie? Toți credeau că tânărul Eftimiu nu e în stare să scrie decât feriorii, basme pentru copii; că n-o să poată niciodată aborda teatrul realist. Atunci am prezentat teatrului *Comoedia* piesa „Akim”, ca tradusă din Cehov. A fost un succes imens. Cronicarii o considerau ca cea mai bună operă a autorului rus.

După doi ani însă, când am reprezentat-o la Național, sub semnătura proprie, aceiași critici găseau că e o piesă... execrabilă! Judecă și Dumneata!

În piesa aceasta, mi-aduc aminte că s'a relevat ca un talent dela care se așteptau mari realizări, un tânăr actor Armășescu. Acum și-a pierdut urma din teatru. Trăiește și nu știu ce va mai fi făcând.

— Ați cunoscut pe toți scriitorii ultimului sfert de veac?

— Pe toți și toți mi-au fost prieteni și dușmani. Dintre cei dispăruți, am fost în legătură de prietenie cu Slavici, Caragiale, Cherea, Vlahuță, Coșbuc, Delavrancea, Iosif, Chendi, Anghel ș. a. De aceștia din urmă eram strâns legat. Dintre toți cei de mai sus, Carageale m'a impresionat în deosebi. De vreme ce toți erau mediocri ca oameni, acesta umia prin inteligența, spontaneitatea și verva lui superioară. Anghel era o fire aleasă, un om fin.

— Cum a murit Chendi? În ospiciu, nu?

— Da, în ospiciu... trecusem cu Goga în Ardeal și făceam împreună gazetărie la *Tara noastră*. Chendi nu putea să treacă în Transilvania căci era dezertor din armata ungară. I-am scris să ne întâlnim la Râmnicul Vâlcea.

Aci, plimbându-ne tustrei prin parc, am văzut la un moment dat cum rupe dintr'un boschet câțiva ciorchini, bile de aceea de lemn căinse, pe care le arunca în sus și le prindea în gură. Eu și Goga, ne-am aruncat unul altuia o privire plină de îngrijorare: ni se părea anormal. Era primul simptom al boalei crunte care l-a răpus. L-am internat la Pantelimon și-l vizitam destul de des.

A murit sinucizându-se, imediat ce a auzit că celalt prieten bun al nostru, și-a pus capăt zilelor...

În Ardeal, eu eram secretar de redacție la *Tara noastră* și colaboram în același timp la *Tuceafărul*. Am fost atras aci, ca să zic așa, de un instinct atavie, căci în Ardeal se găseau foarte mulți români din munții Pindului, diatre cari mulți, precum bănușese că știu, au jucat roluri mari în cultura românească.

Acelaș vis de vagabondaj m'a făcut să pornesc spre Paris. Nu aveam însă parale. Așacă a trebuit să fac câteva popasuri la Budapesta și la Viena.

La Budapesta, la cafeneaua Agerhorn, am făcut cunoștință cu toți frunțașii partidului național român. La Viena, am rămas 3 luni și la cafeneaua *Arkaden* stam câte 12 ore pe zi de vorbă cu domnul Vaida-Voevod, făcând fel de fel de planuri pentru viitor.

Colaborau și aci la *Lupta și Dimineața*

și așa de mult doream Parisul, că trimețeam de aci corespondențe la gazetele din București despre fapte petrecute în Cetea-Luminii.

În sfârșit, cu foarte puțini bani, am reușit să-mi văd împlinit și idealul meu mare: Parisul, unde am ajuns cu... 11 lei!

Acolo, am făcut boemă, la cafeneaua celebră „*La Vachette*”, unde mai plutea încă amintirea lui Oskar Wilde și unde venea zilnic poetul Jean Morcas. Asta era prin Aprilie 1910.

Am cunoscut mulți scriitori francezi. Nu știu dacă ți-am arătat la mine acasă vrafuri întregi de cărți cu dedicații dela ei. M'au impresionat mult Edmond Haraucourt, sculptorul Bourdelle și Paul Adam, cu care eram bunii prieteni.

— Care e sistemul d-voastră de lucru, domnule Eftimiu?

— Foarte sistematic. Mi-e greu până încep. Apoi lucrez în fiecare zi și până nu isprăvesc nu pun condeiul jos. Nu știu ce predispoziție mă face să lucrez mai ales în timpul primăverii, prin Martie și Aprilie.

Totuși, află că *Inșiră-te Mărgărite* l-am scris pe colțul cafelei *La Vachette* din Paris, unde de altfel am scris și mare parte din *Cocoșul Negru* și multe versuri; *Prometeu*, la Lyon și la Lausanne; *Thebaida*, la Viena; *Don Juan* și *Fantoma* la Berlin. Pe *Akim* l-am scris în trei zile, dar mărturisesc că habar n'am unde.

Nu trauscriu. Scriu mult. Apoi, taiu. Tai și la repetiție, taiu și la reluare, taiu mereu. Și mai adaog bine înțeles câte ceva.

Marele Duhornic l-am scris la București, într-o lună; *Meșterul Manole*, 3 acte la Paris, 2 la Sinaia.

— Versurile ce publicați acum sunt tot acum scrise?

— tot ce publicăm acum e inedit!!

— Cum ați cunoscut piesa „Mina de aur”?

— Fram acum trei ani la Sofia, la Teatrul Național. Mi-a plăcut și am făgăduit autorului că la primul directorat i-o vom pune în repertoriu.

— Știti bulgărește?

— Ca unul ce am trăit copilăria în Balcani, cunosc câte ceva din mai toate limbile Peninsulei. Pe nici una n'o vorbesc însă bine.

— Spuneți că nu sunteți un pasional lector: totuși trebuie să citiți ceva; revistele, de pildă...

— Nu le citesc. Mai ales acum când sunt așa de ocupat. De altfel, revistele știu că nu prea se citesc.

— Cerecluri literare ați vizitat?

— Nu.

— V'am întâlnit totuși la domnul Lovinescu...

— Mă duc la prietenul Lovinescu și ori de câte ori îl vizitez, discutăm orice afară de literatură.

— Care sunt în definitiv avantajele ce decurg din noua așezare a teatrelor?

— Sunt multe. Ministrul meu, le-a expus în atâtea rânduri, ca să nu le mai repet eu. Sunt multe, repet.

— Ați fost atacat în ultimul timp, vehement...

— Am fost atacat toată viața...

— De ce nu răspundeți?

— Ar trebui să redactez tot timpul numai la răspunsuri și, știu, că la noi nicio gazetă nu-ți plătește pentru o astfel de activitate. Mai bine tac și scriu între timp o piesă.

— Dramaturgii d-voastră preferați...

— Toți cei mari.

— Dintre cei români?

— Cei cari ți plac și dumentale.

— Dintre cei tineri...

— George Mihail Zamfirescu și Mircea Ștefănescu.

— Ce proiecte literare mai aveți?

— Deocamdată fiind ocupat, nici unul. Regret că nu sunt liber mai curând ca să plec iarăși în străinătate.

— În ce părți călătoriți mai ales?

— În toată lumea. În Constantinopol am fost de șapte ori până acum.

— Vara asta, ce drum vă ademeneste?

— Vreau să iau contact cu centrele teatrale apusene. Dumneata ai trecut hotarele țării până acum?

— Din fericire, am cunoscut câteva țări, dar mărturisesc că satele dimprejurul celui natal nu le-am văzut și nici nu cunosc bine toată România.

— Scriitorii tineri câștigă ceva parale?

— Așa și-așa. Nu prea.

— Dumneata unde ai de gând să te duci în vara asta? (mă... interviewează la rândul ei domnul Eftimiu, făcându-și răcoare cu o ediție specială a „Universului”).

— Mă duc la armată, Maestre...

Îi solicitasem mai de mult conșorbirea de azi. Era însă prea ocupat cu teatrul ca să ne fie disponibil, așa cumne era în totdeauna, când nu avea acest portofoliu ingrat.

Și de data asta, am regăsit pe acelaș prinț al amabilității dela care am ieșit decorat cu zâmbetele și afecțiunea sa.

Aducem aci toate omagiile noastre doamnei Așepsina Macri-Eftimiu care a avut o răbdare ingerească așteptând tot timpul investigațiilor ce adresa onorului domniei sale superior și curtenitor șof.